

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ

της 27ης Σεπτεμβρίου 2006*

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις T-44/02 ΟΡ, T-54/02 ΟΡ, T-56/02 ΟΡ, T-60/02 ΟΡ και T-61/02 ΟΡ,

Dresdner Bank AG, με έδρα τη Φρανκφούρτη επί του Μάιν (Γερμανία), εκπροσωπούμενη από τους M. Hirsch και W. Bosch, δικηγόρους,

Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG, πρώην Vereins- und Westbank AG, με έδρα το Μόναχο (Γερμανία), εκπροσωπούμενη αρχικώς από τους J. Schulte, M. Ewen και A. Neus, και στη συνέχεια, από τους W. Knapp, T. Müller-Ibold και C. Feddersen, δικηγόρους,

Bayerische Hypo- und Vereinsbank AG, με έδρα το Μόναχο, εκπροσωπούμενη αρχικώς από τους W. Knapp, T. Müller-Ibold και B. Bergmann, και στη συνέχεια, από τους Knapp, Müller-Ibold και C. Feddersen, δικηγόρους,

DVB Bank AG, πρώην Deutsche Verkehrsbank AG, με έδρα τη Φρανκφούρτη επί του Μάιν, εκπροσωπούμενη από τους M. Klusmann και F. Wiemer, δικηγόρους,

* Γλώσσα διαδικασίας: η γερμανική.

Commerzbank AG, με έδρα τη Φρανκφούρτη επί του Μάιν, εκπροσωπούμενη από τους H. Satzky και B. Maassen, δικηγόρους,

προσφεύγουσες,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τους T. Χριστοφόρου, A. Nijenhuis και M. Schneider,

καθής,

με αντικείμενο την ανακοπή που άσκησε η Επιτροπή κατά των αποφάσεων του Πρωτοδικείου της 14ης Οκτωβρίου 2004, στις υποθέσεις T-44/02, Dresdner Bank κατά Επιτροπής (δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή), T-54/02, Vereins- und Westbank κατά Επιτροπής (δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή), T-56/02, Bayerische Hypo- und Vereinsbank κατά Επιτροπής (Συλλογή 2004, σ. II-3495), T-60/02, Deutsche Verkehrsbank κατά Επιτροπής (δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή), και T-61/02, Commerzbank κατά Επιτροπής (δεν έχει δημοσιευθεί στη Συλλογή), που εκδόθηκαν κατ' ερημοδικία,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους H. Legal, πρόεδρο, P. Lindh και V. Vadapalas, δικαστές,
γραμματέας: K. Andonά, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 31ης Μαΐου 2006,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό της διαφοράς

- 1 Η υπό κρίση υπόθεση αφορά την απόφαση 2003/25/EK της Επιτροπής, της 11ης Δεκεμβρίου 2001, σχετικά με διαδικασία δυνάμει του άρθρου [81 EK] [Υπόθεση COMP/E-1/37.919 (ex 37.391) — Τραπεζικά τέλη για τη μετατροπή των νομισμάτων της ευρωζώνης — Γερμανία] (ΕΕ 2003, L 15, σ. 1, στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση).
- 2 Οι υπηρεσίες που αφορούν το συνάλλαγμα διακρίνονται μεταξύ, αφενός, της μετατροπής λογιστικού χρήματος και, αφετέρου, της μετατροπής κεμάτων και τραπεζογραμματίων ή «συναλλάγματος σε μετρητά». Το δεύτερο αυτό είδος υπηρεσίας, το οποίο και μόνον αφορά η υπό κρίση υπόθεση, μπορεί να διακριθεί περαιτέρω σε δύο κατηγορίες: αφενός, στην υπηρεσία της χονδρικής ανταλλαγής μετρητών, με την οποία οι τράπεζες ανταλλάσσουν μεγάλες ποσότητες τραπεζογραμματίων (στο εξής: διατραπεζικές υπηρεσίες ανταλλαγής μετρητών) και, αφετέρου, στην υπηρεσία της λιανικής ανταλλαγής μετρητών, η οποία παρέχεται προς τους ιδιώτες και αφορά μικρές ποσότητες χαρτονομισμάτων.
- 3 Πριν από την εισαγωγή του ευρώ δεν υπήρχε στη Γερμανία διαφοροποίηση της αμοιβής για την παροχή της υπηρεσίας ανταλλαγής μετρητών: η αμοιβή για τις υπηρεσίες αυτές περιλαμβανόταν στην τιμή στην οποία τα τραπεζικά ιδρύματα και τα ανταλλακτήρια συναλλάγματος αγόραζαν συνάλλαγμα ή το πωλούσαν στους πελάτες τους. Κατά την αγορά, η τιμή ήταν χαμηλότερη από την ισοτιμία αναφοράς της αγοράς και, κατά την πώληση, υψηλότερη αυτής (38η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης). Η διαφορά αυτή σε σχέση με την ισοτιμία αναφοράς της αγοράς καλείται, ενίοτε, «περιθώριο συναλλάγματος».

- 4 Στις αρχές του έτους 1999, η Επιτροπή κίνησε διαδικασία έρευνας κατά 150 περίπου τραπεζών, μεταξύ των οποίων και οι προσφεύγουσες, εδρεύουσες σε επτά κράτη μέλη, συγκεκριμένα στο Βέλγιο, τη Γερμανία, την Ιρλανδία, τις Κάτω Χώρες, την Αυστρία, την Πορτογαλία και τη Φινλανδία. Η Επιτροπή είχε την υπόνοια ότι οι τράπεζες αυτές συνεννοήθηκαν προκειμένου να καθορίσουν, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, δηλαδή μεταξύ της 1ης Ιανουαρίου 1999, ημερομηνίας εισαγωγής του ευρώ ως ενιαίου νομίσματος, και της 1ης Ιανουαρίου 2002, ημερομηνίας θέσεως σε κυκλοφορία του νομίσματος που εκφράζεται σε ευρώ, την τιμή της υπηρεσίας μετατροπής μετρητών για τα νομίσματα ορισμένων κρατών μελών της ευρωζώνης. Καίτοι αρχικώς η έρευνα ξεκίνησε με ενιαίο αριθμό φακέλου, στη συνέχεια η Επιτροπή κίνησε, στο πλαίσιο της έρευνάς της, χωριστές διαδικασίες ως προς την ύπαρξη συμπράξεων στα οικεία κράτη μέλη.
- 5 Από τις 8 Φεβρουαρίου 1999, η Επιτροπή ζήτησε πληροφορίες από τρεις ενώσεις γερμανικών τραπεζών, σύμφωνα με το άρθρο 11 του κανονισμού 17 του Συμβουλίου, της 6ης Φεβρουαρίου 1962, πρώτου κανονισμού εφαρμογής των άρθρων [81] και [82] της Συνθήκης (ΕΕ ειδ. έκδ. 08/001, σ. 25), κυρίως ως προς την αμοιβή για την παροχή της υπηρεσίας ανταλλαγής μετρητών.
- 6 Στις 16 και 17 Φεβρουαρίου 1999, η Επιτροπή προέβη σε έλεγχο στις καταστατικές τους έδρες, στη Φρανκφούρτη επί του Μάιν, της Dresdner Bank και της Deutsche Bank.
- 7 Στις 19 Οκτωβρίου 1999, η Επιτροπή απέστειλε ερωτηματολόγιο σε 240 περίπου τράπεζες της ευρωζώνης, ζητώντας, σύμφωνα με το άρθρο 11 του κανονισμού 17, να της παράσχουν πληροφοριακά στοιχεία ως προς τις παρακρατούμενες για πράξεις συναλλάγματος προμήθειες πριν και μετά την εισαγωγή του ευρώ. Το ερωτηματολόγιο αυτό απεστάλη σε 42 γερμανικές τράπεζες, μεταξύ των οποίων εκείνες στις οποίες απευθύνεται η προσβαλλόμενη απόφαση (αιτιολογικές σκέψεις 22 έως 24 της προσβαλλομένης απόφασης).
- 8 Στις 20 και 21 Οκτωβρίου 1999, η Επιτροπή προέβη σε έλεγχο στις Κάτω Χώρες, στην καταστατική έδρα της GWK Bank (στο εξής: GWK) (21η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης).

9 Με επιστολές της 3ης και 10ης Αυγούστου 2000, η Επιτροπή απέστειλε κοινοποίηση αιτιάσεων στις ακόλουθες τράπεζες:

- Commerzbank,
- Deutsche Verkehrsbank (DVB),
- Bayerische Hypo- und Vereinsbank (HVB),
- Reisebank,
- Dresdner Bank,
- Vereins- und Westbank (VUW),
- Bayerische Landesbank Girozentrale,
- SEB Bank (πρώην BfG),
- Hamburgische Landesbank Girozentrale,
- Westdeutsche Landesbank Girozentrale (West LB),
- Landesbank Hessen Thüringen Girozentrale,
- GWK και μητρικές της εταιρίες Fortis NV, Fortis Services Nederland NV και Fortis Bank Nederland NV.

- 10 Την 1ην και 2α Φεβρουαρίου 2001, ο σύμβουλος-ελεγκτής άκουσε τις παρατηρήσεις των αποδεκτών της κοινοποίησης αιτιάσεων.
- 11 Στις 11 Δεκεμβρίου 2001, η Επιτροπή εξέδωσε την προσβαλλόμενη απόφαση.
- 12 Κατά την προσβαλλόμενη απόφαση (2η αιτιολογική σκέψη), οι τράπεζες, οι οποίες έλαβαν μέρος στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 στα γραφεία της DVB στη Φρανκφούρτη επί του Μάιν (στο εξής: συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997), συμφώνησαν να παρακρατούν προμήθεια 3% περίπου επί της αγοράς και πωλήσεως τραπεζογραμματίων της ευρωζώνης κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου.
- 13 Την πρωτοβουλία αυτής της συναντήσεως είχε η GWK. Πράγματι, στην προσβαλλόμενη απόφαση τονίζεται ότι η τράπεζα αυτή παρότρυνε τη Reisebank, στο πλαίσιο συναντήσεως που πραγματοποιήθηκε στις 29 Απριλίου 1997, να αρχίσει συζητήσεις με άλλες γερμανικές τράπεζες με κύριο σκοπό να διασφαλιστεί ότι η Deutsche Bundesbank, η γερμανική κεντρική τράπεζα, δεν θα παρείχε δωρεάν στους καταναλωτές υπηρεσία ανταλλαγής μετρητών (60ή και 63η έως 68η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης).
- 14 Τα έγγραφα που αποδεικνύουν την παράβαση περιλαμβάνονται, κατά την προσβαλλόμενη απόφαση (62η αιτιολογική σκέψη), στα πρακτικά των συναντήσεων και των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων τα οποία βρέθηκαν κατά τους ελέγχους στα γραφεία της GWK, ιδίως τα πρακτικά της συναντήσεως της 15ης Οκτωβρίου 1997, τα οποία συνέταξαν, αντιστοίχως, ένας υπάλληλος της GWK (στο εξής: πρακτικά GWK) και ένας υπάλληλος της Commerzbank (στο εξής: πρακτικά Commerzbank).

- 15 Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή επισήμανε, κατ' αρχάς, ότι οι μετέχοντες συμφώνησαν να ενημερώσουν την Deutsche Bundesbank ότι από 1ης Ιανουαρίου 1999 θα προέβαιναν σε «ανταλλαγή τραπεζογραμματίων της ευρωζώνης βάσει της καθορισθείσας ισοτιμίας και ότι θα εισέπρατταν συγκεκριμένη προμήθεια» (88η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης).
- 16 Στη συνέχεια, η Επιτροπή επισήμανε (89η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης) ότι οι μετέχοντες στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, επειδή δεν συμφώνησαν επί της αρχής μιας ενιαίας προμήθειας, «έθεσαν ως κοινό στόχο την αντικατάσταση του συστήματος που βασίζεται στα περιθώρια συναλλάγματος από ποσοστά προμήθειας, με τρόπο που να καλύπτει το 90 % των εσόδων τους από τα περιθώρια συναλλάγματος που αντιπροσωπεύει συνολική προμήθεια 3 % περίπου». Στηριζόμενη στα πρακτικά Commerzbank, η Επιτροπή τόνισε ότι «συμφωνήθηκε η χρησιμοποίηση σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών για τα νομίσματα της ευρωζώνης (δηλαδή μη εφαρμογή τιμών αγοράς και πώλησης), ενώ τα έξοδα/τέλη θα καταλογίζονται υπό μορφή προμήθειας σε ποσοστό επί τοις εκατό» (95η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης).
- 17 Τέλος, η Επιτροπή έκρινε ότι τόσο στα πρακτικά GWK όσο και στα πρακτικά Commerzbank γίνεται λόγος για συμφωνία σχετική με την αμοιβή για την παροχή της υπηρεσίας ανταλλαγής συναλλάγματος σε μετρητά υπό τη μορφή προμήθειας εκφραζόμενης ως ποσοστό του ανταλλασσομένου ποσού. Στα πρακτικά Commerzbank δεν αναφέρεται το ποσό αυτής της προμήθειας, αντιθέτως προς τα πρακτικά GWK στα οποία γίνεται λόγος για ποσό 3 % περίπου. Πάντως, η Επιτροπή έλαβε υπόψη το γεγονός ότι, κατά τη συνάντηση της 1ης και 2ας Φεβρουαρίου 2001, η Bayerische Landesbank Girozentrale δήλωσε ότι ο εκπρόσωπός της στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 υπογράμμισε ότι «ορισμένοι εκπρόσωποι τραπεζών ανέφεραν ορισμένα στοιχεία και οι σχετικοί αριθμοί κυμαίνονταν μεταξύ 2 και 4 %», μολοντί ο εν λόγω εκπρόσωπος δεν μπορούσε να θυμηθεί το 3 % (96η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης).
- 18 Βάσει αυτών των στοιχείων, η Επιτροπή έκρινε ότι «οι τράπεζες που συμμετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 συμφώνησαν να εισαγάγουν συνολική

προμήθεια 3 % (προκειμένου να καλύψουν το 90 % των εσόδων τους) από την 1η Ιανουαρίου 1999» και ότι η συμφωνία αυτή «είχε ταυτόχρονα ως αντικείμενο και ως αποτέλεσμα τον περιορισμό του ανταγωνισμού στην Κοινότητα» (120ή και 128η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης). Η συμφωνία αυτή συνήφθη για τη μεταβατική περίοδο (173η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης).

- 19 Κατά το άρθρο 1 της προσβαλλομένης απόφασης, οι Commerzbank, Dresdner Bank, HVB, DVB και VUW παρέβησαν το άρθρο 81 ΕΚ, «συμμετέχοντας σε συμφωνία που είχε ως αντικείμενο τον καθορισμό α) του τρόπου καταλογισμού των εξόδων για τις πράξεις ανταλλαγής τραπεζογραμματίων νομισμάτων της ευρωζώνης (δηλαδή προμήθειας εκφρασμένης σε ποσοστό επί τοις %) και β) επιπέδου στόχου περίπου 3 % για τα έξοδα αυτά (προκειμένου να καλυφθεί το 90 % των εσόδων που προέρχονταν από το περιθώριο συναλλάγματος) κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου».
- 20 Κρίνοντας ότι επρόκειτο για σοβαρή παράβαση διάρκειας τουλάχιστον τεσσάρων ετών, η Επιτροπή επέβαλε τα ακόλουθα πρόστιμα (άρθρο 3 της προσβαλλομένης απόφασης):

Commerzbank	28 000 000 ευρώ
Dresdner Bank	28 000 000 ευρώ
HVB	28 000 000 ευρώ
DVB	14 000 000 ευρώ
VUW	2 800 000 ευρώ

Διαδικασία

- 21 Με χωριστά δικόγραφα που κατατέθηκαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου μεταξύ της 26ης Φεβρουαρίου 2002 και της 1ης Μαρτίου 2002, η Dresdner Bank, η VUW, η HVB, η DVB και η Commerzbank άσκησαν, εκάστη, προσφυγή κατά της προσβαλλομένης απόφασης (υποθέσεις T-44/02, T-54/02, T-56/02, T-60/02 και T-61/02).

- 22 Η Επιτροπή, μετά την κοινοποίηση του δικογράφου της προσφυγής, δεν κατέθεσε υπόμνημα αντικρούσεως εντός της ταχθείσας προθεσμίας. Με επιστολές που κατέθεσαν στη Γραμματεία μεταξύ 25 Ιουνίου και 2 Ιουλίου 2002, οι προσφεύγουσες ζήτησαν από το Πρωτοδικείο να δεχθεί τα αιτήματά τους, σύμφωνα με το άρθρο 122, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου.
- 23 Με αποφάσεις που εκδόθηκαν κατ' ερημοδικία στις 14 Οκτωβρίου 2004, το Πρωτοδικείο ακύρωσε την προσβαλλόμενη απόφαση (στο εξής: ερήμην αποφάσεις) όσον αφορά κάθε μία από τις προσφεύγουσες. Το Πρωτοδικείο έκρινε βάσει των προσφυγών ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς από νομικής απόψεως την ύπαρξη της συμφωνίας την οποία προέβαλε ως υφιστάμενη, όσον αφορά τόσο τον καθορισμό των τιμών για την παροχή υπηρεσιών συναλλάγματος σε μετρητά όσο και τον τρόπο τιμολογήσεώς τους. Το Πρωτοδικείο έκρινε βάσιμους τους λόγους σχετικά με την ανακρίβεια των πραγματικών διαπιστώσεων και την έλλειψη αποδεικτικού χαρακτήρα των στοιχείων που προσήφθησαν εις βάρος των προσφευγουσών χωρίς να εξετάσει τους λοιπούς λόγους ακυρώσεως που προβλήθηκαν με τις προσφυγές.
- 24 Με δικόγραφα που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου μεταξύ της 27ης Νοεμβρίου 2004 και της 4ης Δεκεμβρίου 2004, η Επιτροπή άσκησε ανακοπή κατά των ερήμην αποφάσεων σύμφωνα με το άρθρο 122, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας.
- 25 Στις 14 Ιανουαρίου 2005, η VUW συγχωνεύθηκε με την HVB, η οποία συνεπώς υποκαταστάθηκε στα δικαιώματα της VUW στην υπόθεση T-54/02 ΟΡ.
- 26 Με δικόγραφα που κατέθεσαν στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου μεταξύ της 11ης και της 21ης Φεβρουαρίου 2005, οι προσφεύγουσες κατέθεσαν τις παρατηρήσεις τους επί της ανακοπής σύμφωνα με το άρθρο 122, παράγραφος 5, του Κανονισμού Διαδικασίας.

- 27 Με διάταξη της 12ης Ιουλίου 2005, το Πρωτοδικείο, αφού άκουσε τους διαδίκους, διέταξε τη συνεκδίκαση των υποθέσεων T-44/02 ΟΡ, T-54/02 ΟΡ, T-56/02 ΟΡ, T-60/02 ΟΡ και T-61/02 ΟΡ προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας και έκδοση κοινής απόφασης σύμφωνα με το άρθρο 50 του Κανονισμού Διαδικασίας.
- 28 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (τέταρτο τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία και, στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της δίκης, κάλεσε τους διαδίκους να απαντήσουν εγγράφως σε ορισμένες ερωτήσεις. Οι διάδικοι ανταποκρίθηκαν στο ανωτέρω αίτημα.
- 29 Οι διάδικοι αγόρευαν και απάντησαν στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση στις 31 Μαΐου.

Αιτήματα των διαδίκων

- 30 Σε όλες τις υποθέσεις η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:
- να ακυρώσει τις ερήμην αποφάσεις,
  - να απορρίψει τις προσφυγές στο σύνολό τους,
  - να καταδικάσει τις προσφεύγουσες στα δικαστικά έξοδα περιλαμβανομένων και των εξόδων της διαδικασίας ανακοπής.

31 Στην υπόθεση T-44/02 ΟΡ, η Dresdner Bank ζητεί από το Πρωτοδικείο:

- να απορρίψει την ανακοπή και να επικυρώσει την ερήμην απόφαση,
- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα, περιλαμβανομένων και των εξόδων της διαδικασίας ανακοπής.

32 Στις υποθέσεις T-54/02 ΟΡ και T-56/02 ΟΡ, η HVB ζητεί από το Πρωτοδικείο:

- να επικυρώσει τις ερήμην αποφάσεις,
- να απορρίψει τις ανακοπές,
- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα, περιλαμβανομένων και των εξόδων της διαδικασίας ανακοπής.

33 Στην υπόθεση T-60/02 ΟΡ, η DVB, αφού διευκρίνισε τις παρατηρήσεις της κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ζητεί από το Πρωτοδικείο:

- να απορρίψει την ανακοπή ως εν μέρει απαράδεκτη,

- να απορρίψει την ανακοπή ως αβάσιμη,

- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα, περιλαμβανομένων και των εξόδων της διαδικασίας ανακοπής.

34 Στην υπόθεση T-61/02 ΟΡ, η Commerzbank ζητεί από το Πρωτοδικείο:

- να απορρίψει την ανακοπή,

- να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

Σκεπτικό

I — Επί της διαδικασίας ανακοπής

- 35 Προς στήριξη του αιτήματος περί ακυρώσεως των ερήμην αποφάσεων, η Επιτροπή διατυπώνει διάφορες αιτιάσεις όσον αφορά τις συνθήκες υπό τις οποίες το Πρωτοδικείο άσκησε τον έλεγχό του, ειδικότερα σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής των αποδείξεων.
- 36 Στις υποθέσεις T-54/02 ΟΡ και T-56/02 ΟΡ, η HVB αντιτάσσει ότι η Επιτροπή πλανάται όσον αφορά τη φύση της διαδικασίας ανακοπής, η οποία δεν έχει ως αντικείμενο να διορθώσει τις νομικές πλάνες που εμφανίζει ενδεχομένως η ερήμην απόφαση.

- 37 Κληθείσα να διευκρινίσει τις γραπτές παρατηρήσεις της κατά τη συνεδρίαση, η Επιτροπή ζήτησε να ερμηνευθεί το αίτημα περί ακυρώσεως των ερήμην αποφάσεων υπό την έννοια ότι ζητείται από το Πρωτοδικείο να επανεξετάσει τις αποφάσεις αυτές υπό το φως των υπομνημάτων ανακοπής. Αφού άκουσε τις προσφεύγουσες, το Πρωτοδικείο έλαβε υπόψη τη διευκρίνιση αυτή.
- 38 Μετά την εκ μέρους της Επιτροπής διευκρίνιση του αιτήματός της, το Πρωτοδικείο φρονεί ότι παρέλκει η εξέταση των αντιρρήσεων της HVB σχετικά με το αντικείμενο της διαδικασίας ανακοπής.
- 39 Εξάλλου, η DVB και η Commerzbank υποστηρίζουν ότι η ανακοπή είναι εν μέρει απαράδεκτη. Η Επιτροπή επιδίωξε να διευρύνει το αντικείμενο της διαφοράς απαντώντας σε ισχυρισμούς διαφορετικούς από αυτούς επί των οποίων το Πρωτοδικείο αποφάνθηκε με τις ερήμην αποφάσεις. Φρονούν ότι η ανακοπή πρέπει να περιοριστεί στην αντίκρουση των ισχυρισμών που αναλύθηκαν με τις ερήμην αποφάσεις.
- 40 Η DVB και η Commerzbank υποστηρίζουν, αφενός, ότι κάθε ισχυρισμός του ερημοδικήσαντος διαδίκου που δεν τήρησε το όριο αυτό είναι εκπρόθεσμος και συνεπώς απαράδεκτος βάσει του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας.
- 41 Αφετέρου, φρονούν ότι η ερήμην διαδικασία και η διαδικασία ανακοπής έχουν ως στόχο να τιμωρήσουν τον ερημοδικήσαντα διάδικο και όχι να του δώσουν μια «δεύτερη ευκαιρία». Συναφώς, η DVB διευκρινίζει ότι, αν το Πρωτοδικείο αποφασίσει να ακυρώσει την ερήμην απόφαση, θα πρέπει τότε να εξετάσει τους λοιπούς λόγους ακυρώσεως της προσφυγής, χωρίς να λάβει υπόψη τα επιχειρήματα του ερημοδικήσαντος σχετικά με τους ισχυρισμούς αυτούς. Κάθε άλλη λύση ισοδυναμεί με εύνοια υπέρ του διαδίκου αυτού, δεδομένου ότι του παρέχεται σημαντικός χρόνος προκειμένου να ετοιμάσει την άμυνά του αφού έχει λάβει πλέον γνώση της θέσεως του Πρωτοδικείου.

42 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση η Επιτροπή αμφισβήτησε την ερμηνεία αυτή.

43 Το Πρωτοδικείο υπογραμμίζει ότι η διαδικασία ανακοπής του άρθρου 122, παράγραφος 4, του Κανονισμού Διαδικασίας έχει ως αντικείμενο να δώσει τη δυνατότητα στο δικαιοδοτικό όργανο να προβεί σε νέα εξέταση της υπόθεσης κατ' αντιμωλία χωρίς να δεσμεύεται από τη λύση της ερήμην απόφασης. Δεδομένου ότι καμιά διάταξη του Κανονισμού Διαδικασίας δεν προβλέπει το αντίθετο, η ανακόπτουσα είναι κατ' αρχήν ελεύθερη να αναπτύξει τα επιχειρήματά της χωρίς να περιορίζεται στην αντίκρουση του σκεπτικού της ερήμην απόφασης.

44 Λαμβανομένης υπόψη της σκοπιμότητας της διαδικασίας ανακοπής, η απαγόρευση της προβολής νέων ισχυρισμών κατά τη διάρκεια της δίκης που προβλέπει το άρθρο 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας δεν μπορεί να ερμηνευθεί, αντίθετα με όσα υποστηρίζουν η DVB και η Commerzbank, κατά την έννοια ότι απαγορεύεται στην ανακόπτουσα να προβάλει ισχυρισμούς που προέβαλε κατά το στάδιο της αντίκρουσης. Όπως ορθά υπογράμμισε η Επιτροπή, η ερμηνεία αυτή του άρθρου 48, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας δεν έχει νόημα διότι μπορεί να οδηγήσει σε δικονομικό αδιέξοδο στην περίπτωση που η ανακοπή είναι βάσιμη: το Πρωτοδικείο θα διαπίστωνε ότι δεν έχει τη δυνατότητα να επικυρώσει τη λύση που έδωσε η ερήμην απόφαση, ότι δηλαδή ένας από τους λόγους ακυρώσεως είναι βάσιμος, και συγχρόνως δεν θα ήταν σε θέση να αποφανθεί επί των λοιπών λόγων ακυρώσεως της προσφυγής, υπό συνθήκες αντιμωλίας.

45 Συνεπώς, η ανακοπή είναι παραδεκτή.

II — Συνοπτική έκθεση των λόγων ακυρώσεως των προσφυγών

46 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν, κυρίως, την ύπαρξη παράβασης του άρθρου 81 ΕΚ. Αρνούνται την ύπαρξη συμφωνίας περί καθορισμού της τιμής και της

διάρθρωσης των προμηθειών ανταλλαγής συναλλάγματος, επικαλούμενες διάφορες πλάνες και ουσιαστικές ανακρίβειες της εκ μέρους της Επιτροπής διαπιστώσεως πραγματικών περιστατικών και, ειδικότερα, όσον αφορά την ύπαρξη συμπτώσεως βουλήσεων ως προς αυτά τα σημεία.

- 47 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν στη συνέχεια ότι οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ δεν πληρούνται στο μέτρο που η προβαλλόμενη συμφωνία δεν έχει βλαπτικές του ανταγωνισμού συνέπειες και δεν είναι ικανή να επηρεάσει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών.
- 48 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν επίσης την εξέλιξη της διοικητικής διαδικασίας. Συναφώς, επικαλούνται διάφορες προσβολές των δικαιωμάτων άμυνας και ιδίως του δικαιώματος ακροάσεως. Φρονούν ότι η Επιτροπή εξέτασε την υπόθεση με την προκατάληψη της ενοχής κατά παραβίαση της αρχής του σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας.
- 49 Στις υποθέσεις T-54/02 ΟΡ, T-56/02 ΟΡ και T-60/02 ΟΡ, η HVB και η DVB υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή ενήργησε κατά κατάχρηση εξουσίας.
- 50 Στην υπόθεση T-56/02 ΟΡ, η HVB αμφισβητεί τις συνθήκες υπό τις οποίες η Επιτροπή της καταλόγισε την ευθύνη για τη συμπεριφορά της VUW.
- 51 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν την απόφαση της Επιτροπής να παύσει τη δίωξη κατά ορισμένων αποδεκτών της ανακοίνωσης αιτιάσεων —ιδίως κατά του υποκινητή της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997— σε αντάλλαγμα της υποχρέωσης που ανέλαβαν να μειώσουν τις τιμές τους. Εκτός του ότι ορισμένες προσφεύγουσες διατύπωσαν αμφιβολίες ως προς την αρμοδιότητα της Επιτροπής να λάβει τέτοιες αποφάσεις, υποστηρίζουν ότι η Επιτροπή ενήργησε κατά τρόπο αδιαφανή, αυθαίρετο και εισάγοντα διακρίσεις.

- 52 Τέλος, οι προσφεύγουσες ζητούν επικουρικώς την άρση ή τη μείωση των προστίμων, επικαλούμενες ορισμένες παραβάσεις των κατευθυντήριων γραμμών για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται κατ' εφαρμογήν του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ (ΕΕ 1998, C 9, σ. 3), καθώς και παραβιάσεις της αρχής της αναλογικότητας.

III — Όσον αφορά την ύπαρξη συμφωνίας βλαπτικής του ανταγωνισμού

A — Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

- 53 Σύμφωνα με πάγια νομολογία, για να υπάρχει συμφωνία υπό την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, αρκεί οι οικείες επιχειρήσεις να έχουν εκφράσει την κοινή βούλησή τους να συμπεριφερθούν στην αγορά κατά καθορισμένο τρόπο (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 17ης Δεκεμβρίου 1991, T-7/89, Hercules Chemicals κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. II-1711, σκέψη 256, και της 26ης Οκτωβρίου 2000, T-41/96, Bayer κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-3383, σκέψη 67· βλ. επίσης, κατ' αυτή την έννοια, αποφάσεις του Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1970, 41/69, ACF Chemiefarma κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1969-1971, σ. 397, σκέψη 112, και της 29ης Οκτωβρίου 1980, 209/78 έως 215/78 και 218/78, Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1980/III, σ. 207, σκέψη 86).
- 54 Όσον αφορά τη μορφή εκφράσεως της εν λόγω κοινής βουλήσεως, αρκεί ένας όρος της συμφωνίας να αποτελεί την έκφραση της βουλήσεως των μερών να συμπεριφερθούν στην αγορά σύμφωνα με τη συμφωνία αυτή (απόφαση Bayer κατά Επιτροπής, σκέψη 68· βλ., επίσης, υπ' αυτή την έννοια, προαναφερθείσες αποφάσεις ACF Chemiefarma κατά Επιτροπής, σκέψη 112, και Van Landewyck κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 86).
- 55 Η έννοια της συμφωνίας κατά το άρθρο 81, παράγραφος 1, ΕΚ, όπως την ερμηνεύει η νομολογία, στηρίζεται στην ύπαρξη συμπτώσεως των βουλήσεων δύο τουλάχιστον μερών, της οποίας η μορφή εκδηλώσεως δεν είναι σημαντική εφόσον συνιστά πιστή έκφραση των βουλήσεων αυτών (προαναφερθείσα απόφαση Bayer κατά Επιτροπής, σκέψη 69).

56 Εν προκειμένω, πρέπει να εξεταστεί αν οι προσφεύγουσες βασίμως αμφισβητούν τη διαπίστωση της Επιτροπής περί υπάρξεως συμπτώσεως βουλήσεων μεταξύ των μετασχόντων στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 όσον αφορά τον καθορισμό του ποσού και του τρόπου επιβολής των προμηθειών ανταλλαγής συναλλάγματος.

B — Όσον αφορά τη διεξαγωγή των αποδείξεων και την έκταση του δικαστικού ελέγχου

57 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι δεν συνήφθη καμία συμφωνία ως προς το επίπεδο και τη διάρθρωση των προμηθειών ανταλλαγής κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997. Φρονούν ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε τα πραγματικά περιστατικά βάσει των οποίων έκρινε ότι συντρέχει παράβαση.

58 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το Πρωτοδικείο υποχρεούται, στο πλαίσιο της ερμηνείας απόφασης περί εφαρμογής του άρθρου 81 ΕΚ, να λάβει υπόψη το περιεχόμενο της απόφασης αυτής αλλά και το πλαίσιο και τους στόχους της, σύμφωνα με την αρχή της πρακτικής αποτελεσματικότητας (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21ης Φεβρουαρίου 1984, 337/82, St. Nikolaus Brenneri, Συλλογή 1984, σ. 1051, σκέψη 10· της 30ής Ιουλίου 1996, C-84/95, Bosphorus, Συλλογή 1996, σ. I-3953, σκέψη 11, και της 18ης Νοεμβρίου 1999, C-151/98 P, Pharos κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-8157, σκέψη 19). Αυτό είναι τόσο περισσότερο αναγκαίο καθώς οι συμπράξεις που απαγορεύει το άρθρο 81 ΕΚ συχνά έχουν μυστικό χαρακτήρα και για τον λόγο αυτό η ύπαρξή τους δεν μπορεί να πιθανολογηθεί παρά μόνο βάσει πολυαριθμωv ενδείξεων συνολικώς θεωρουμένων (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Ιανουαρίου 2004, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P και C-219/00 P, Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2004, σ. I-123, σκέψη 55, και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Colomer υπό την απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Σεπτεμβρίου 2003, C-338/00 P, Volkswagen κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. I-9189, I-9193). Συνεπώς, το Πρωτοδικείο δεν μπορεί να απαιτήσει να συνιστούν οι έγγραφες αποδείξεις που δέχεται η προσβαλλόμενη απόφαση «αμάχητη απόδειξη» ορισμένης παράβασης. Η νομολογία απαιτεί απλώς την προσκόμιση επαρκών αποδείξεων (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Μαΐου 1998, T-337/94, Enso-Gutzeit κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. II-1571, σκέψεις 94 και 153). Κάθε πρόδηλη πλάνη αποκλείεται αν η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών της Επιτροπής είναι περισσότερο αληθοφανής απ' αυτήν που προτείνουν οι προσφεύγουσες.

- 59 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει, όσον αφορά τη διεξαγωγή των αποδείξεων περί παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, ότι η Επιτροπή οφείλει να συλλέξει τα στοιχεία που αποδεικνύουν επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη περιστατικών που στοιχειοθετούν παράβαση (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 17ης Δεκεμβρίου 1998, C-185/95 P, Baustahlgewebe κατά Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-8417, σκέψη 58, και της 8ης Ιουλίου 1999, C-49/92 P, Επιτροπή κατά Anic Partecipazioni, Συλλογή 1999, σ. I-4125, σκέψη 86).
- 60 Η ύπαρξη αμφιβολίας του δικαστή είναι υπέρ της επιχειρήσεως στην οποία απευθύνεται η απόφαση που διαπιστώνει παράβαση. Συνεπώς, ο δικαστής δεν μπορεί να συμπεράνει ότι η Επιτροπή απέδειξε επαρκώς κατά νόμον την ύπαρξη της επίδικης παραβάσεως, εφόσον διατηρεί ακόμη αμφιβολίες ως προς το ζήτημα αυτό, ιδίως στο πλαίσιο προσφυγής με την οποία επιδιώκεται η ακύρωση απόφασης περί επιβολής προστίμου.
- 61 Πράγματι, στην περίπτωση αυτή, είναι απαραίτητο να ληφθεί υπόψη η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας, όπως την καθιέρωσε το άρθρο 6, παράγραφος 2, της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, που εντάσσεται στα θεμελιώδη δικαιώματα τα οποία συνιστούν γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου, όπως προκύπτει από τη νομολογία του Δικαστηρίου που επιβεβαιώθηκε άλλωστε τόσο με το προοίμιο της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξεως όσο και με το άρθρο 6, παράγραφος 2, της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Λαμβανομένων υπόψη της φύσεως των επιδίκων παραβάσεων καθώς και της φύσεως και του βαθμού αυστηρότητας των κυρώσεων τις οποίες επισύρουν, η αρχή του τεκμηρίου αθωότητας εφαρμόζεται και επί των διαδικασιών των σχετικών με παραβάσεις των ισχυόντων για τις επιχειρήσεις κανόνων ανταγωνισμού που μπορούν να οδηγήσουν στην επιβολή προστίμων ή χρηματικών ποινών (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 8ης Ιουλίου 1999, C-199/92 P, Hüls κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-4287, σκέψεις 149 και 150, και C-235/92 P, Montecatini κατά Επιτροπής, Συλλογή 1999, σ. I-4539, σκέψεις 175 και 176).
- 62 Είναι συνεπώς αναγκαίο να προβάλει η Επιτροπή συγκεκριμένα και συγκλίνοντα στοιχεία που αποδεικνύουν την ύπαρξη της παράβασης (βλ., υπό αυτήν την έννοια, απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Ιουλίου 2000, T-62/98, Volkswagen κατά Επιτροπής, Συλλογή 2000, σ. II-2707, σκέψη 43, και την παρατιθέμενη νομολογία).

- 63 Πρέπει, ωστόσο, να υπογραμμισθεί ότι κάθε απόδειξη που προσκομίζει η Επιτροπή δεν χρειάζεται να ανταποκρίνεται αναγκαστικά στα κριτήρια αυτά σε σχέση προς κάθε στοιχείο της παραβάσεως. Αρκεί η δέσμη των ενδείξεων που επικαλείται το εν λόγω όργανο, συνολικώς εκτιμώμενη, να ανταποκρίνεται στην απαίτηση αυτή (βλ., υπό αυτή την έννοια, απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Απριλίου 1999, T-305/94 έως T-307/94, T-313/94 έως T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 και T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής, αποκαλούμενη «PVC II», Συλλογή 1999, σ. II-931, σκέψεις 768 έως 778 και, ειδικότερα, τη σκέψη 777, η οποία επικυρώθηκε ως προς το σημείο αυτό από το Δικαστήριο, κατ' αναίρεση, με την απόφαση της 15ης Οκτωβρίου 2002, C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P έως C-252/99 P και C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij κ.λπ. κατά Επιτροπής (Συλλογή 2002, σ. I-8375, σκέψεις 513 έως 523).
- 64 Δεδομένου ότι είναι γνωστή η απαγόρευση των συμφωνιών που θίγουν τον ανταγωνισμό, δεν μπορεί να απαιτηθεί από την Επιτροπή να προσκομίσει αποδείξεις που πιστοποιούν ρητά τις συνεννοήσεις μεταξύ των συγκεκριμένων επιχειρηματιών. Τα αποσπασματικά και σκόρπια στοιχεία που διαθέτει ενδεχομένως η Επιτροπή μπορούν σε κάθε περίπτωση να συμπληρωθούν με τη συναγωγή συμπερασμάτων που καθιστούν δυνατή την ανασύσταση των ασκούντων επιρροή περιστατικών.
- 65 Η ύπαρξη θίγουσας τον ανταγωνισμό πρακτικής ή συμφωνίας πρέπει να συνάγεται από ορισμένο αριθμό συμπτώσεων και ενδείξεων οι οποίες, συνολικά θεωρούμενες, μπορούν να αποτελέσουν, ελλείψει άλλης εύλογης εξήγησης, απόδειξη περί παραβάσεως των κανόνων ανταγωνισμού (απόφαση Aalborg Portland κ.λπ. κατά Επιτροπής, προαναφερθείσα, σκέψεις 55 έως 57).
- 66 Ως προς τη φύση του ελέγχου του κοινοτικού δικαστή, πρέπει να υπογραμμιστεί η ουσιώδης διάκριση που υφίσταται μεταξύ των πραγματικών δεδομένων και διαπιστώσεων, αφενός, των οποίων την ενδεχόμενη ανακρίβεια μπορεί να ελέγξει ο δικαστής υπό το πρίσμα των επιχειρημάτων και των αποδεικτικών στοιχείων που του υποβλήθηκαν, και των εκτιμήσεων οικονομικού χαρακτήρα, αφετέρου (απόφαση του Πρωτοδικείου της 14ης Δεκεμβρίου 2005, T-210/01, General Electric κατά Επιτροπής, Συλλογή 2005, σ. II-5575, σκέψη 62).

67 Το Δικαστήριο δεν μπορεί μεν να υποκαταστήσει την Επιτροπή στην εκτίμηση οικονομικών ζητημάτων, πλην όμως οφείλει όχι μόνο να εξακριβώνει την ακρίβεια των προβαλλομένων αποδεικτικών στοιχείων, την αξιοπιστία και τη συνοχή τους, αλλά και να ελέγχει αν τα στοιχεία αυτά αποτελούν ένα σύνολο κρίσιμων δεδομένων που πρέπει να ληφθεί υπόψη για να αξιολογηθεί μια περίπλοκη κατάσταση και αν μπορούν να στηρίξουν τα συμπεράσματα που συνήχθησαν βάσει αυτών (απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Φεβρουαρίου 2005, C-12/03 P, Επιτροπή κατά Tetra Laval, Συλλογή 2005, σ. I-987, σκέψη 39).

Γ — Όσον αφορά τη συμφωνία σχετικά με το ύψος των προμηθειών για πράξεις συναλλάγματος

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

68 Οι προσφεύγουσες διαψεύδουν την ύπαρξη οποιασδήποτε συνεννοήσεως ως προς το ύψος των προμηθειών για λιανικές πράξεις συναλλάγματος σε μετρητά στο πλαίσιο της συναντήσεως της 15ης Οκτωβρίου 1997 και αμφισβητούν, επίσης, την αποδεικτική αξία των στοιχείων που επικαλέστηκε η Επιτροπή. Υποστηρίζουν ότι σκοπός της συναντήσεως ήταν η εξάλειψη ορισμένων νομοθετικών και τεχνικών ασαφειών σχετικών με τη μετάβαση στο ευρώ, οι οποίες αφορούσαν κυρίως τις διατραπεζικές υπηρεσίες συναλλάγματος σε μετρητά. Φρονούν επίσης ότι δεν θα είχε νόημα η προβαλλόμενη από την Επιτροπή συμφωνία. Είναι παράλογη η υπόθεση ότι τράπεζες που αντιπροσωπεύουν πολύ μικρό μέρος της αγοράς επιδίωξαν να συνάψουν συμφωνία για τον καθορισμό της τιμής των συναλλάγματος κατά τη μεταβατική περίοδο, πάνω από ένα έτος πριν από την έναρξή της.

69 Η Επιτροπή θεωρεί ότι απέδειξε την ύπαρξη οριζόντιας συμφωνίας περί καθορισμού των τιμών. Οι τράπεζες που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 συμφώνησαν να ζητούν από τους πελάτες τους να καταβάλλουν αντίτιμο για τις υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος σε χαρτονομίσματα για να αποφύγουν το ενδεχόμενο ορισμένες τράπεζες να παρέχουν δωρεάν την υπηρεσία αυτή. Στο πλαίσιο αυτό κατέληξαν σε συμφωνία ως προς την αμοιβή των υπηρεσιών αυτών από την οποία απορρέουν οι δύο συμφωνίες στις οποίες αναφέρεται η προσβαλλόμενη απόφαση. Η αιτία της παράβασης ανάγεται στο ενδεχόμενο να

παρέχουν η Deutsche Bundesbank, η Deutsche Bank και άλλες εμπορικές τράπεζες στο κοινό δωρεάν υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος. Αντιδρώντας στην απειλή αυτή, η GWK επιδίωξε να πείσει τις γερμανικές τράπεζες να μην ταχθούν υπέρ της δωρεάν παροχής των υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος και για τον λόγο αυτό ήρθε σε επαφή με τη Reisebank (αιτιολογικές σκέψεις 58 έως 97 και 108 έως 111 της προσβαλλομένης απόφασης).

- 70 Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Επιτροπή διευκρίνισε ότι η παράβαση μπορεί επίσης να θεωρηθεί ότι προκύπτει από τη συμπαγηνία τριών ή τεσσάρων κυρίων γερμανικών γενικών τραπεζών προκειμένου να αντιμετωπισθεί η απειλή που αντιπροσώπευε το ενδεχόμενο να παρέχει δωρεάν τις υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος κατά τη μεταβατική περίοδο ο κύριος ανταγωνιστής τους, η Deutsche Bank. Λαμβανομένης υπόψη της οικονομικής βαρύτητας και της υπεροχής των τεσσάρων αυτών τραπεζών στη γερμανική αγορά, μια συμφωνία μεταξύ της Dresdner Bank, της HVB και της Commerzbank, με αντικείμενο να αποκλεισθεί η δωρεάν παροχή των υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος, θα έδινε στις άλλες επιχειρήσεις το σύνθημα για την υιοθέτηση της ίδιας συμπεριφοράς στην αγορά.
- 71 Έτσι, οι τράπεζες κατέληξαν σε συμφωνία ως προς την κατ' αρχήν αμοιβή των υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος σε χαρτονομίσματα, από την οποία απορρέουν οι δύο συμφωνίες στη οποίες αναφέρεται η προσβαλλόμενη απόφαση. Συγκεκριμένα, άπαξ έγινε δεκτή η αρχή της αμοιβής, οι τράπεζες είχαν κάθε συμφέρον να συμφωνήσουν και ως προς τον τρόπο επιβολής των τελών καθώς και την τιμή των υπηρεσιών αυτών. Οι συμφωνίες ως προς τον τρόπο επιβολής των προμηθειών ανταλλαγής συναλλάγματος και ο καθορισμός του ύψους των προμηθειών εξυπηρετούν σκοπό που βλάπτει τον ανταγωνισμό. Συνεπώς, η συμφωνία αυτή εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ και δεν χρειάζεται να εξεταστούν τα επί του ανταγωνισμού αποτελέσματά της.
- 72 Εκτός από τις έγγραφες αποδείξεις σχετικά με τις συζητήσεις που έγιναν κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, η ύπαρξη της συμφωνίας αυτής απορρέει από το γενικό πλαίσιο στο οποίο πραγματοποιήθηκε η συνάντηση αυτή. Η Επιτροπή επισημαίνει ειδικότερα ότι πρέπει να δοθεί μεγάλη σημασία στις αποδείξεις των προπαρασκευαστικών εργασιών της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997. Όσον αφορά το κανονιστικό πλαίσιο, φρονεί ότι οι ασάφειες

που υπήρχαν αφορούσαν ορισμένα τεχνικά ζητήματα που προέκυψαν με την εισαγωγή του ευρώ. Ωστόσο, καμία από τις ασάφειες αυτές δεν δικαιολογεί σύμπραξη ως προς το επίπεδο των τιμών.

- 73 Οι προσφεύγουσες αντιτάσσουν ότι η άποψη αυτή για συμφωνία ως προς την κατ' αρχήν αμοιβή των υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος δεν διατυπώνεται με την προσβαλλομένη απόφαση, αλλά αναπτύχθηκε για πρώτη φορά από την Επιτροπή στο στάδιο του υπομνήματος ανακοπής και διευκρινίστηκε κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση. Η Επιτροπή δεν μπορεί να τροποποιήσει εκ των υστέρων την προσβαλλομένη απόφαση. Η HVB (υποθέσεις T-54/02 OP και T-56/02 OP) και η DVB (υπόθεση T-60/02 OP) φρονούν ότι πρόκειται για νέο και συνεπώς απαράδεκτο επιχείρημα.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

α) Όσον αφορά την ερμηνεία της προσβαλλομένης απόφασης και την ύπαρξη παράβασης που συνίσταται στη συμφωνία να αποκλειστεί η δωρεάν παροχή των υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος

- 74 Πρέπει να εξεταστεί αν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, η προσβαλλόμενη απόφαση αναφέρεται όχι μόνο σε συμφωνία για τον καθορισμό του ύψους των προμηθειών και τον τρόπο επιβολής τους, αλλά και σε μια δεύτερη συμφωνία, που αποτελεί τη βάση της πρώτης και έχει ως αντικείμενο να αποκλείσει μεταξύ των μετεχόντων τη δωρεάν παροχή των υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος σε χαρτονόμισμα κατά τη μεταβατική περίοδο.
- 75 Κατά το άρθρο 1 της προσβαλλομένης απόφασης, η διαπιστωθείσα παράβαση συνίσταται στη συμμετοχή των προσφευγουσών σε «συμφωνία που είχε ως αντικείμενο τον καθορισμό α) του τρόπου καταλογισμού των εξόδων για τις πράξεις ανταλλαγής τραπεζογραμματίων νομισμάτων της ευρωζώνης (δηλαδή

προμήθειας εκφρασμένης σε ποσοστό επί τοις εκατό) και β) ενός επιπέδου-στόχου περίπου 3 % για τα έξοδα αυτά (προκειμένου να καλυφθεί το 90 % των εσόδων που προέρχονταν από το περιθώριο συναλλάγματος) κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου που άρχισε από 1ης Ιανουαρίου 1999». Το διατακτικό της προσβαλλομένης απόφασης ουδόλως επομένως αναφέρεται σε συμφωνία ως προς την αρχή της αμοιβής ή, ακριβέστερα, ως προς την αρχή του αποκλεισμού της δωρεάν παροχής των υπηρεσιών συναλλάγματος.

- 76 Ομοίως, οι αιτιολογικές σκέψεις της προσβαλλομένης απόφασης δεν περιέχουν καμιά ανάλυση που να στηρίζει το συμπέρασμα ότι η Επιτροπή θεώρησε ότι συνιστά παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ η συμφωνία που έχει τέτοιο αντικείμενο. Με τα υπόμνηματά της η Επιτροπή υπογράμμισε πάντως ότι ο χαρακτήρας της εν λόγω συμφωνίας ως παραβάσεως απορρέει από το γεγονός ότι οι τράπεζες που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 συμφώνησαν να χρεώνουν προμήθεια υπό τη μορφή ποσοστού, όπως προκύπτει σαφώς από την αιτιολογική σκέψη 115 της προσβαλλομένης απόφασης. Η σκέψη αυτή είναι η ακόλουθη:

«Δεν ήταν ούτε φυσικό ούτε λογικό να αποφασίσει μεμονωμένα η κάθε τράπεζα να μετατρέψει το περιθώριο συναλλάγματος σε εκατοστιαίο ποσοστό προμήθειας. Πράγματι, φαίνεται ότι η Deutsche Bank σκόπευε να παρέχει δωρεάν τη σχετική υπηρεσία. Εν πάση περιπτώσει, το ζήτημα δεν είναι το ποιος μπορεί ή δεν μπορεί να είναι ο ορθολογικότερος από οικονομική άποψη τρόπος καταλογισμού των εξόδων, αλλά το εάν υπήρξε συμφωνία μεταξύ των τραπεζών για αυτό τον καταλογισμό.»

- 77 Διαπιστώνεται ότι αυτή η αιτιολογική σκέψη δεν στηρίζει την άποψη ότι αναφέρεται σε συμφωνία ως προς τον κατ' αρχή αποκλεισμό της δωρεάν παροχής των υπηρεσιών. Η Επιτροπή, εξάλλου, δεν ήταν σε θέση, κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, να αναφέρει στο Πρωτοδικείο ποιες είναι οι αιτιολογικές σκέψεις της προσβαλλομένης απόφασης που στηρίζουν την άποψη ότι υπήρχε τέτοια συμφωνία. Ακόμη δηλαδή και αν υποθεθεί ότι η Επιτροπή θέλησε, σιωπηρά, να υιοθετήσει με την προσβαλλόμενη απόφαση την άποψη περί συμφωνίας για τον αποκλεισμό της δωρεάν παροχής, διαπιστώνεται ότι η αιτιολογία της προσβαλλομένης απόφασης ως προς αυτό το σημείο είναι, εν πάση περιπτώσει, ανεπαρκής από τη σκοπιά του άρθρου 253 ΕΚ για να δώσει τη δυνατότητα στους αποδέκτες να γνωρίσουν τους λόγους που υπαγόρευσαν τη ληφθείσα απόφαση και στο Δικαστήριο να ασκήσει τον έλεγχό του.

- 78 Η Επιτροπή δεν μπορεί να μεταβάλλει το αντικείμενο απόφασεως με τις γραπτές ή προφορικές παρατηρήσεις που διατυπώνει εκ των υστέρων, ενώ η απόφαση αποτελεί ήδη αντικείμενο προσφυγής ενώπιον του κοινοτικού δικαστή (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Δεκεμβρίου 1996, T-16/91, Rendo κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1996, σ. II-1827, σκέψη 45, και την παρατιθέμενη νομολογία).
- 79 Συνεπώς, δεν μπορεί να επικαλεσθεί την ύπαρξη συμφωνίας συνιστώσας παράβαση για την οποία η προσβαλλομένη απόφαση δεν κάνει ρητά λόγο και σχετικά με την οποία οι προσφεύγουσες δεν είχαν την ευκαιρία να διατυπώσουν τις παρατηρήσεις τους, όπως απαιτεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας.
- 80 Εξάλλου, το Πρωτοδικείο δεν μπορεί να υποκαταστήσει την Επιτροπή και να εξετάσει αυτεπαγγέλτως αν υπάρχουν στοιχεία που αποδεικνύουν την ύπαρξη συμφωνίας για τον κατ' αρχήν αποκλεισμό της δωρεάν παροχής των υπηρεσιών συναλλάγματος.
- 81 Κατά συνέπεια, πρέπει να απορριφθούν οι σχετικοί ισχυρισμοί της Επιτροπής.

β) Όσον αφορά τις αποδείξεις περί συμφωνίας σχετικής με το ύψος των προμηθειών για πράξεις συναλλάγματος

- 82 Πρέπει να εξετασθούν τα επιχειρήματα και οι αποδείξεις σχετικά με τις περιστάσεις υπό τις οποίες πραγματοποιήθηκε η συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 πριν εξεταστούν οι άμεσες αποδείξεις των συζητήσεων που διεξήχθησαν κατά τη συνάντηση αυτή και οι παρατηρήσεις της Επιτροπής ως προς την εφαρμογή της εν λόγω συμφωνίας.

Ως προς τις αποδείξεις σχετικά με το πλαίσιο της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997

— Όσον αφορά τα μερίδια αγοράς των τραπεζών που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997

- 83 Η Dresdner Bank, η Commerzbank, η VUW και η HVB υποστηρίζουν κατά τα ουσιώδη ότι, αν υποτεθεί ότι η Επιτροπή οριοθέτησε ορθά τη σχετική αγορά, τα συνολικά μερίδια των τραπεζών που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 είναι πολύ χαμηλότερα από την εκτίμηση, μεταξύ 70 και 80%, που διατυπώνεται στα πρακτικά GWK και επαναλαμβάνεται στην αιτιολογική σκέψη 87 της προσβαλλομένης απόφασης. Δεδομένου ότι δεν έχουν την απαιτούμενη οικονομική ισχύ για να επηρεάσουν την αγορά και να συνάψουν συμφωνία περί καθορισμού των τιμών, φρονούν ότι η άποψη περί οριζόντιας συμφωνίας καθορισμού των τιμών στερείται λογικής.
- 84 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι, δεδομένου ότι η εν λόγω συμφωνία επιδιώκει στόχο που θίγει τον ανταγωνισμό, δεν είχε την υποχρέωση να αναλύσει τα μερίδια αγοράς των προσφευγουσών ούτε το αποτέλεσμα της συμφωνίας αυτής επί της αγοράς. Συνεπώς, τα επιχειρήματα των προσφευγουσών σχετικά με τα μερίδια αγοράς δεν είναι λυσιτελή.
- 85 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί ότι τα επιχειρήματα σχετικά με την εκτίμηση των μεριδίων αγοράς αφορούν την ύπαρξη οριζόντιας συμφωνίας καθορισμού των τιμών στο μέτρο που η έλλειψη επαρκούς ισχύος στην αγορά καθιστά λιγότερο πιθανή μια τέτοια συμφωνία. Τα επιχειρήματα αυτά αφορούν επίσης έμμεσα την αξιοπιστία των πρακτικών GWK, που αμφισβητούν οι προσφεύγουσες και που θα εξετασθεί κατωτέρω. Συνεπώς, πρέπει να εξετασθεί το βάσιμο των επιχειρημάτων αυτών που δεν μπορούν να θεωρηθούν αλυσιτελή.

86 Με την ανακοίνωση αιτιάσεων η Επιτροπή, αφενός, υιοθέτησε την εκτίμηση των μεριδίων αγοράς των τραπεζών που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, που υπολογίστηκε μεταξύ 70 και 80 % (ανακοίνωση αιτιάσεων, αιτιολογική σκέψη 79) στα πρακτικά GWK και, αφετέρου, διαπίστωσε βάσει της έρευνάς της ότι πέντε τράπεζες (η Deutsche Bank, η Hypo Vereinsbank, η Dresdner Bank, η Commerzbank και η Hamburger Sparkasse) κατείχαν όλες μαζί το 65 % της αγοράς υπηρεσιών συναλλάγματος. Δεδομένου ότι οι προσφεύγουσες αμφισβήτησαν τα στοιχεία αυτά κατά τη διοικητική διαδικασία, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν περιέχει καμία ακριβή εκτίμηση των μεριδίων αγοράς των αποδεκτών της προσβαλλομένης απόφασης ή των μετασχόντων στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997. Στην αιτιολογική σκέψη 87 πάντως της προσβαλλομένης απόφασης κάνει λόγο για τα πρακτικά GWK, κατά τα οποία «οι τράπεζες (που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997) αντιπροσώπευαν ποσοστό μεταξύ 70 και 80 % της γερμανικής αγοράς συναλλάγματος».

87 Συναφώς προκύπτει, πρώτον, ότι η Επιτροπή και οι προσφεύγουσες συμφωνούν στη διαπίστωση ότι είναι ανακριβής η εκτίμηση του όγκου νομισμάτων που πωλήθηκαν και αγοράστηκαν στη Γερμανία το 1998, η οποία περιέχεται στην προσβαλλόμενη απόφαση. Αντί των 6,8 δισεκατομμυρίων ευρώ που αναφέρει η προσβαλλόμενη απόφαση (υποσημείωση 7 στην αιτιολογική σκέψη 14), ο συνολικός όγκος των νομισμάτων που πωλήθηκαν και αγοράστηκαν ανήλθε σε 13,203 δισεκατομμύρια ευρώ, σύμφωνα με τις στατιστικές της Deutsche Bundesbank του 1998. Τα στοιχεία αυτά ανταποκρίνονται εξάλλου στα στοιχεία που περιέχει η έκθεση του Ευρωπαϊκού Νομισματικού Ιδρύματος (ΕΝΙ) της 23ης Απριλίου 1997 που μνημονεύεται στην αιτιολογική σκέψη 75 της προσβαλλομένης απόφασης. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση η Επιτροπή αναγνώρισε ότι δεν ερμήνευσε ορθά τα στοιχεία που αναφέρονται στην υποσημείωση 7 της προσβαλλομένης απόφασης. Αυτή η ανακρίβεια ουσίας δεν είναι άμοιρη συνεπειών εν προκειμένω, καθόσον οδηγεί σε υπερεκτίμηση της βαρύτητας των τραπεζών που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 επί της αγοράς. Η απόκλιση αυτή είναι εντονότερη αν ληφθεί υπόψη η αιτιολογική σκέψη 14 της προσβαλλομένης απόφασης κατά την οποία, για τα νομίσματα των δεκαπέντε κρατών μελών, «η συνολική αξία των τραπεζογραμματίων που πωλήθηκαν και αγοράστηκαν το 1998 ανήλθε περίπου σε 2,1 δισεκατομμύρια ευρώ».

- 88 Δεύτερον, τα συνολικά μερίδια που κατέχουν οι προσφεύγουσες στην αγορά λιανικών υπηρεσιών συναλλάγματος στη Γερμανία (1997) για όλα τα νομίσματα εκτιμώνται, τόσο από τις προσφεύγουσες όσο και από την Επιτροπή σε 4,68 % με το κριτήριο του αριθμού τραπεζικών υποκαταστημάτων σε 16,46 % με το κριτήριο του συνολικού ισολογισμού των τραπεζών και σε 15,24 % με το κριτήριο του όγκου ανταλλαχθέντων νομισμάτων. Πρέπει να σημειωθεί ότι οι εκτιμήσεις αυτές αφορούν μόνον τη ζήτηση των πιστωτικών ιδρυμάτων και δεν λαμβάνουν υπόψη τη ζήτηση που προέρχεται από άλλους επιχειρηματίες και ιδίως από ανταλλακτήρια συναλλάγματος.
- 89 Τρίτον, οι προσφεύγουσες και η Επιτροπή συμφωνούν ως προς το ότι, σε σχέση με το σύνολο των τραπεζών που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, οι προσφεύγουσες αντιπροσωπεύουν κατά πολύ υψηλότερο ποσοστό του όγκου ανταλλαγής νομισμάτων. Πράγματι, με τις γραπτές απαντήσεις της στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου η Επιτροπή διατύπωσε την άποψη ότι τα μερίδια αγοράς των λοιπών τραπεζών που συμμετείχαν στη συνάντηση δεν ήταν σημαντικά. Κατά τη συνεδρίαση η Commerzbank εκτίμησε ότι οι προσφεύγουσες αντιπροσώπευαν τουλάχιστον το 90 % του όγκου νομισμάτων που ανταλλάχθηκαν από το σύνολο των τραπεζών που μετείχαν στη συνάντηση. Ουδείς των διαδίκων αμφισβήτησε την εκτίμηση αυτή η οποία συνεπώς πρέπει να ληφθεί υπόψη.
- 90 Βάσει των στοιχείων αυτών διαπιστώνεται πρώτον ότι η εκτίμηση των μεριδίων αγοράς για την οποία κάνουν λόγο τα πρακτικά GWK και η αιτιολογική σκέψη 87 της προσβαλλομένης απόφασης είναι ανακριβής διότι υπερεκτιμά κατάφορα την οικονομική ισχύ των τραπεζών που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 στη σχετική αγορά.
- 91 Ωστόσο, αυτή η ανακρίβεια δεν αρκεί για να καταρρίψει την άποψη περί υπάρξεως οριζόντιας συμφωνίας καθορισμού των τιμών. Μπορεί όμως να μειώσει την ευλογοφάνειά της. Πράγματι, το γεγονός ότι οι τράπεζες που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 αντιπροσώπευαν μόνον περίπου το 17 % της προσφοράς, της προερχομένης μόνον από τα πιστωτικά ιδρύματα, μπορεί να γεννήσει αμφιβολίες ως προς την ύπαρξη οριζόντιας συμφωνίας καθορισμού των τιμών. Κατά τα λοιπά, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν αναφέρει καμία άλλη ειδική περίπτωση σχετικά λόγου χάρη με τη δομή της εν λόγω αγοράς που θα μπορούσε να διασκεδάσει εν μέρει τις αμφιβολίες αυτές.

— Ως προς τις κανονιστικές αβεβαιότητες

- 92 Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι το αντικείμενο της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997 δεν ήταν η σύναψη παράνομης συμφωνίας, αλλά η εξέταση των επιπτώσεων της ρύθμισης σχετικά με τη μεταβατική περίοδο επί της οργάνωσης των υπηρεσιών ανταλλαγής νομισμάτων. Υποστηρίζουν, κατά τα ουσιώδη, ότι κατά τον χρόνο εκείνο δεν είχαν λάβει ακόμη οριστική απάντηση σε τρεις μεγάλες σειρές ερωτημάτων.
- 93 Η πρώτη αφορά την εφαρμογή στις πράξεις ανταλλαγής νομισμάτων των αμετακλήτων συντελεστών μετατροπής.
- 94 Η δεύτερη αφορά την αρχή της αμοιβής για την ανταλλαγή νομισμάτων και ειδικότερα το ζήτημα αν ο κανόνας του άρθρου 52 του πρωτοκόλλου για το καταστατικό του Ευρωπαϊκού Συστήματος Κεντρικών Τραπεζών και της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας που προσαρτάται στη Συνθήκη ΕΚ (στο εξής: καταστατικό του ΕΣΚΤ), ως προς την ανταλλαγή «au pair» από τις κεντρικές τράπεζες, επιβάλλει την υποχρέωση των τραπεζικών ιδρυμάτων να ανταλλάσσουν δωρεάν τα νομίσματα κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου.
- 95 Η τρίτη σειρά αφορά τον τρόπο αμοιβής των πράξεων ανταλλαγής νομισμάτων και ειδικότερα τις τεχνικές συνέπειες της εγκατάλειψης της βέβαιης σχέσης (1 DEM = x EUR) και υιοθέτησης της αβέβαιης σχέσης (1 EUR = y DEM), που επέβαλε ο κανονισμός (ΕΚ) 1103/97 του Συμβουλίου, της 17ης Ιουνίου 1997, σχετικά με ορισμένες διατάξεις που αφορούν την εισαγωγή του ευρώ (ΕΕ L 162, σ. 1) και της αντικατάστασης των αφανών προμηθειών υπέρ των εμφανών προμηθειών που αναγράφονται ανεξαρτήτως της ισοτιμίας ιδίως για τις διατραπεζικές συναλλαγές. Συζητήθηκε επίσης το ζήτημα αν το επίπεδο προμήθειας πρέπει να είναι το ίδιο για όλες τις εθνικές ονομασίες του ευρώ ή να κυμαίνεται αναλόγως της προσφοράς και της ζήτησης εκάστης.

- 96 Η Επιτροπή παρατηρεί κατά τα ουσιώδη ότι στις 15 Οκτωβρίου 1997 δεν υπήρχαν καθόλου νομοθετικές αβεβαιότητες ως προς τις συνέπειες της μετάβασης στο ευρώ. Υποστηρίζει ότι από το 1995 «όλος ο κόσμος γνώριζε» ότι, από 1ης Ιανουαρίου 1999, οι ισοτιμίες μεταξύ των νομισμάτων των μετεχόντων κρατών μελών θα αντικαθίσταντο από τις αμετάκλητες ισοτιμίες και ότι δεν θα επιτρεπόταν πλέον η εφαρμογή του συστήματος του περιθωρίου (αιτιολογική σκέψη 139 της προσβαλλομένης απόφασης). Στις αρχές του 1997, το ζήτημα που απασχολούσε τον κλάδο ήταν αν οι τράπεζες μπορούσαν κατά τη μεταβατική περίοδο να συνεχίσουν να ζητούν αμοιβή για τις υπηρεσίες ανταλλαγής νομισμάτων όσον αφορά τα νομίσματα των μετεχόντων κρατών μελών και με ποιο τρόπο. Η αφορμή της παράβασης ανάγεται στο ενδεχόμενο να προσφέρουν στο κοινό δωρεάν υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος η Deutsche Bundesbank, η Deutsche Bank και άλλες εμπορικές τράπεζες. Για να αντιμετωπίσει το ενδεχόμενο αυτό, η GWK επιδίωξε να πείσει τις γερμανικές τράπεζες να μην ταχθούν υπέρ της δωρεάν παροχής υπηρεσιών συναλλάγματος και για τον λόγο αυτό ήρθε σε επαφή με τη Reisebank (αιτιολογικές σκέψεις 58 έως 97 και 108 έως 111 της προσβαλλομένης απόφασης).
- 97 Το Πρωτοδικείο φρονεί συνεπώς ότι πρέπει να εξεταστεί αν στο πλαίσιο της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997 κυριάρχησαν οι νομοθετικές αβεβαιότητες σχετικά με τις συνέπειες της εισαγωγής του ευρώ από 1ης Ιανουαρίου 1999 ή αν, όπως υποστηρίζει η Επιτροπή, οι μόνες αβεβαιότητες που εξακολουθούσαν να υπάρχουν ήταν εμπορικής φύσεως και δεν αφορούσαν το ενδεχόμενο να προσφέρουν δωρεάν υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος η Deutsche Bank και η Deutsche Bundesbank.
- 98 Βεβαίως, μετά το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Μαδρίτης της 15ης και 16ης Δεκεμβρίου 1995 και οπωσδήποτε μετά την έκδοση του κανονισμού 1103/97, στις 17 Ιουνίου 1997, η εφαρμογή των αμετακλήτων ισοτιμιών κατά τη μεταβατική περίοδο δεν μπορούσε πλέον να δημιουργεί αμφιβολίες, όπως προκύπτει από τις αιτιολογικές σκέψεις 34 έως 37 και 139 της προσβαλλομένης απόφασης.

- 99 Ωστόσο, από αυτό δεν συνάγεται ότι δεν υπήρχε πλέον καμία αβεβαιότητα ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα γινόταν η ανταλλαγή νομισμάτων κατά την περίοδο αυτή. Οι διαβουλεύσεις μεταξύ ορισμένων γερμανικών τραπεζών και της Deutsche Bundesbank, για τις οποίες γίνεται λόγος στις αιτιολογικές σκέψεις 52 έως 61 της προσβαλλομένης απόφασης, αποδεικνύουν ότι μόνο μετά τις 15 Σεπτεμβρίου 1997 η Deutsche Bundesbank επισήμανε σαφώς στους συνομιλητές της ότι δεν θα μπορούσαν να διατηρήσουν το σύστημα του περιθωρίου κατά τη μεταβατική περίοδο. Κατά την προσβαλλόμενη απόφαση, σ' αυτό ακριβώς το πλαίσιο η GWK και η DVB αποφάσισαν να διοργανώσουν συνάντηση μεταξύ διαφόρων τραπεζών προκειμένου να συνεννοηθούν ως προς την εξέλιξη αυτή (αιτιολογικές σκέψεις 81 έως 84 της προσβαλλομένης απόφασης).
- 100 Εξάλλου, προκύπτει ότι, κατά το 1997, ένα από τα κύρια ζητήματα που έπρεπε να επιλυθούν αφορούσε την αμοιβή των υπηρεσιών ανταλλαγής νομισμάτων λόγω των δυσχερειών στην ερμηνεία του άρθρου 52 του καταστατικού του ΕΣΚΤ, κατά το οποίο, «[μ]ετά τον αμετάκλητο καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών, το διοικητικό συμβούλιο λαμβάνει τα κατάλληλα μέτρα για να εξασφαλίσει ότι τα τραπεζογραμμάτια που εκφράζονται σε νομίσματα με αμετάκλητα καθορισμένες ισοτιμίες ανταλλάσσονται από τις εθνικές κεντρικές τράπεζες στην αντίστοιχη άρτια ισοτιμία τους».
- 101 Στις 15 Μαΐου 1997, η Επιτροπή έκρινε σκόπιμο να συγκαλέσει συνάντηση στρογγυλής τραπέζης προκειμένου να εξεταστούν οι πρακτικές πτυχές της εισαγωγής του ευρώ. Μετά το τέλος της συνάντησης, η Επιτροπή ανέθεσε σε ομάδα εμπειρογνομόνων να εξετάσουν μεταξύ άλλων αν —και πώς— οι τράπεζες μπορούσαν να απαιτήσουν αμοιβή για τις υπηρεσίες αυτές.
- 102 Η ομάδα εμπειρογνομόνων διατύπωσε τα πορίσματά της στις 20 Νοεμβρίου 1997, δηλαδή μετά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 (βλ. έγγραφο που παρατίθεται στην αιτιολογική σκέψη 137 της προσβαλλομένης απόφασης, υποσημείωση 56). Σύμφωνα με τα πορίσματα αυτά, για την ανταλλαγή χαρτονομισμάτων της ευρωζώνης, το άρθρο 52 του καταστατικού του ΕΣΚΤ υποχρεώνει τις κεντρικές τράπεζες να ανταλλάσσουν στις αμετάκλητες ισοτιμίες τα χαρτονομίσματα των νομισμάτων άλλων μετεχόντων κρατών μελών, αλλά καμία διάταξη δεν απαγορεύει στις εμπορικές τράπεζες να επιβάλλουν τέλη για την

παροχή αυτής της υπηρεσίας. Η ομάδα εμπειρογνομόνων δεν υιοθέτησε την ιδέα της θέσπισης κοινοτικής ρύθμισης που θα διέπει την αμοιβή των πράξεων μετατροπής και τις υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος. Τάχθηκε υπέρ της υιοθέτησης «αρχών χρηστής πρακτικής». Η ομάδα εμπειρογνομόνων θεώρησε ευκαταίο να ευνοηθεί η διαφάνεια των τιμών που απαιτεί να χρησιμοποιούνται για κάθε πράξη συναλλάγματος οι αμετάκλητες ισοτιμίες και κάθε εισπραττόμενη προμήθεια να προσδιορίζεται χωριστά.

- 103 Μετά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, τα πορίσματα αυτά επαναλήφθηκαν κατά τα ουσιώδη στη σύσταση 98/286/ΕΚ της Επιτροπής, της 23ης Απριλίου 1998, σχετικά με τα τραπεζικά έξοδα για τη μετατροπή σε ευρώ (ΕΕ L 130, σ. 22, στο εξής: σύσταση της Επιτροπής της 23ης Απριλίου 1998), που ορίζει στο άρθρο 3 ότι οι τράπεζες που κάνουν ανταλλαγή νομισμάτων κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου «πρέπει να καταδεικνύουν σαφώς την εφαρμογή των τιμών μετατροπής σύμφωνα με τις διατάξεις του κανονισμού 1103/97 και να αναγράφουν χωριστά από την τιμή μετατροπής τα κάθε είδους έξοδα που ενδεχομένως εισπράχθηκαν».
- 104 Εξάλλου, από τη δικογραφία προκύπτει ότι ορισμένες τράπεζες, και ειδικότερα η Reisebank, μόνο σε μεταγενέστερο στάδιο έλαβε γνώση αυτών των συζητήσεων σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο της μεταβατικής περιόδου. Συγκεκριμένα, από τα πρακτικά που συνέταξε η GWK μετά τη συνάντησή της με τη Reisebank της 29ης Απριλίου 1997 προκύπτει ότι αυτή πίστευε τότε ότι η ρύθμιση σχετικά με το ευρώ δεν θα επηρέαζε τις δραστηριότητές της παρά μόνο μετά τη μεταβατική περίοδο, με την εισαγωγή του ευρώ (αιτιολογικές σκέψεις 63 έως 68 της προσβαλλομένης απόφασης).
- 105 Προκύπτει συνεπώς ότι οι κανόνες σχετικά με τις υπηρεσίες ανταλλαγής νομισμάτων κατά τη μεταβατική περίοδο δεν είχαν ακόμα καθοριστεί σαφώς κατά τον χρόνο της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997 και αποτελούσαν αντικείμενο διαβουλεύσεων, υπό την αιγίδα της Επιτροπής, μεταξύ εκπροσώπων των κεντρικών τραπεζών, του τραπεζικού τομέα και των οργανώσεων καταναλωτών. Συνεπώς, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι η συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 πραγματοποιήθηκε μέσα σε πλαίσιο νομοθετικής αβεβαιότητας με κύριο ζήτημα το αν και πώς θα μπορούσαν να αμείβονται κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου οι υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος.

- 106 Το ενδεχόμενο να παρέχει δωρεάν υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος η Deutsche Bundesbank απορρέει ευθέως από το άρθρο 52 του καταστατικού του ΕΣΚΤ. Επιβάλλεται όμως η διαπίστωση ότι, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, δεν είχαν καθοριστεί οι πρακτικές λεπτομέρειες εφαρμογής της διατάξεως αυτής. Συναφώς, λόγου χάριν, η έκθεση της ομάδας εμπειρογνομόνων ως προς τα τραπεζικά έξοδα για τη μετατροπή προς το ευρώ, της 20ής Νοεμβρίου 1997 (βλ. σκέψη 102 ανωτέρω), ανέφερε ότι, ναι μεν οι περισσότερες κεντρικές τράπεζες μελετούσαν να πραγματοποιούν δωρεάν την ανταλλαγή χαρτονομισμάτων άλλων κρατών μελών της ευρωζώνης μόνον έναντι των δικών τους χαρτονομισμάτων, πλην όμως ορισμένες λογάριζαν να δεχτούν τη δωρεάν ανταλλαγή χαρτονομισμάτων προς τις δύο κατευθύνσεις (σ. 4 και 7 και παράρτημα Β, πίνακας 2).
- 107 Εξάλλου, από τις εργασίες, γενικότερα, της ομάδας εμπειρογνομόνων προκύπτει ότι οι περισσότερες τράπεζες είχαν τότε την πρόθεση να συνεχίσουν να ζητούν αμοιβή για τις υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος κατά τη μεταβατική περίοδο παρά το ότι οι τιμές των υπηρεσιών αυτών επρόκειτο να μειωθούν λόγω της εξαφάνισης του κινδύνου συναλλάγματος. Αντιθέτως, η Deutsche Bank δήλωσε, κατά τη συνάντηση στρογγυλής τραπέζης της 15ης Μαΐου 1997 (βλ. σκέψη 101 ανωτέρω), ότι μελετά τη δωρεάν πραγματοποίηση των πράξεων μετατροπής λογαριασμών για τις επιταγές σε ευρώ καθώς και για «τα άλλα είδη μετατροπής», ενώ «για τους μη πελάτες που ανταλλάσσουν χαρτονομίσματα κατά τη μεταβατική περίοδο η τράπεζα εξέφρασε την ευχή να διατηρήσει τη δυνατότητα να τιμολογεί την πράξη διευκρινίζοντας ότι οι προμήθειες θα είναι χαμηλότερες από τις τρέχουσες και ότι θα μπορούσαν να είναι ένα πάγιο ποσό και όχι ποσοστό επί της ανταλλαγής» (στρογγυλή τράπεζα σχετικά με τις πρακτικές πτυχές της μετάβασης προς το ευρώ, σύνοψη και συμπεράσματα, σ. 5).
- 108 Παρά την κατάσταση αυτή, είναι αναμφισβήτητο ότι η συνέχιση των εσόδων που αποκόμιζαν οι τράπεζες από τις υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος κινδύνευε, για τη μεταβατική περίοδο, τόσο από το ενδεχόμενο να προσφέρουν δωρεάν τις υπηρεσίες αυτές οι κεντρικές τράπεζες όσο και από το ενδεχόμενο ορισμένες τράπεζες, όπως η Deutsche Bank, να πράξουν το ίδιο για τους πελάτες τους. Η απειλή αυτή ήταν σοβαρότερη για τις τράπεζες των οποίων η κύρια δραστηριότητα ήταν η ανταλλαγή νομισμάτων —όπως η GWK και η Reisebank— παρά για όσες —ιδίως τη Dresdner Bank, την HVB και την Commerzbank— οι πράξεις αυτές αποτελούσαν απλώς περιθωριακή δραστηριότητα.

— Όσον αφορά τις προπαρασκευαστικές της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997 συζητήσεις

- 109 Οι προσφεύγουσες αντιτάσσονται στη χρήση ως επιβαρυντικών αποδεικτικών στοιχείων ορισμένων εγγράφων σχετικών με τις επαφές μεταξύ GWK και Reisebank κατά τους μήνες που προηγήθηκαν της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997. Παρατηρούν ότι τα περισσότερα από τα έγγραφα αυτά προέρχονται από την GWK και, συνεπώς, μπορούν να ληφθούν υπόψη μόνον κατ' αυτής. Εν πάση περιπτώσει, φρονούν ότι τα έγγραφα αυτά δεν αποδεικνύουν την ύπαρξη παράνομης συμφωνίας περί καθορισμού των τιμών.
- 110 Η Επιτροπή φρονεί ότι η προσβαλλόμενη απόφαση στηρίζεται σε πλείονα έγγραφα σχετικά με τις προπαρασκευαστικές της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997 συζητήσεις, τα οποία αποτελούν αποδείξεις ή, τουλάχιστον, ενδείξεις της παραβάσεως. Καίτοι τα έγγραφα αυτά δεν στηρίζουν το συμπέρασμα ότι υπήρξε συμφωνία, συμβάλλουν στην απόδειξη του ότι η συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 είχε στόχο που αντιστρατεύεται τον ανταγωνισμό.
- 111 Το Πρωτοδικείο παρατηρεί ότι τα έγγραφα που αναφέρει η Επιτροπή στην προσβαλλόμενη απόφαση και τα οποία επικαλείται στο πλαίσιο της παρούσας διαδικασίας είναι πέντε και συγκεκριμένα:

— τα πρακτικά μιας συνάντησης της 29ης Απριλίου 1997 μεταξύ της Reisebank και της GWK (αιτιολογικές σκέψεις 63 έως 67 της προσβαλλομένης απόφασης)·

- τηλεαντίγραφο της GWK προς τη Reisebank, της 5ης Μαΐου 1997, που περιείχε αντίγραφο των απαντήσεων της GWK σε έρευνα του ENI σχετικά με την ανταλλαγή νομισμάτων (αιτιολογικές σκέψεις 69 έως 75 της προσβαλλομένης απόφασης)·

  - επιστολή της 25ης Ιουλίου 1997 των Commerzbank, DVB, West LB και Reisebank προς τη Landeszentralbank Hessen, με την οποία διατυπώνουν τις επιφυλάξεις τους ως προς την υποχρέωση της Deutsche Bundesbank να αγοράζει δωρεάν τα νομίσματα της ευρωζώνης (αιτιολογική σκέψη 55 της προσβαλλομένης απόφασης)·

  - τα πρακτικά μιας συνάντησης που πραγματοποιήθηκε στις 11 Αυγούστου 1997 μεταξύ Reisebank, DVB, GWK και Landeszentralbank Hessen (αιτιολογικές σκέψεις 76 έως 80 της προσβαλλομένης απόφασης)·

  - τα πρακτικά μιας τηλεφωνικής συνομιλίας που είχαν στις 29 Σεπτεμβρίου 1997 η GWK και η DVB (αιτιολογικές σκέψεις 81 έως 83 της προσβαλλομένης απόφασης).
- 112 Το περιεχόμενο των εγγράφων αυτών και η ερμηνεία τους δεν αμφισβητήθηκαν από τις προσφεύγουσες. Αντιθέτως, οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν ότι τα έγγραφα αυτά δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη εις βάρος τους.
- 113 Συναφώς, υπογραμμίζεται ότι όλα αυτά τα έγγραφα καταρτίστηκαν πριν από τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 και, συνεπώς, δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη παρά μόνο στο μέτρο που συνιστούν ενδεχομένως ενδείξεις για όσα προηγήθηκαν της προβαλλομένης παράβασης.

- 114 Εξάλλου, πρέπει να σημειωθεί ότι τέσσερα από τα έγγραφα αυτά προέρχονται απευθείας από την GWK και ασκούν ενδεχομένως επιρροή στον προσδιορισμό του ρόλου της ως υποκινητή της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997. Δεν περιέχουν κανένα στοιχείο και δεν ρίχνουν φως όσον αφορά την πρόθεση των λοιπών τραπεζών εκτός της GWK και, ενδεχομένως, της Reisebank κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου.
- 115 Όσον αφορά τη λυσιτέλεια της επιστολής της 25ης Ιουλίου 1997 προς τη Landeszentralbank Hessen, η επιστολή αυτή απλώς αποδεικνύει την πραγματοποίηση διαβουλεύσεων μεταξύ των τραπεζών και των εκπροσώπων της Deutsche Bundesbank στο πλαίσιο της προαναφερθείσας αβεβαιότητας.
- 116 Συνεπώς, τα έγγραφα αυτά, που αφορούν μόνον το ρόλο της GWK ως υποκινητή, δεν περιέχουν αποδεικτικά στοιχεία όσον αφορά τη σύναψη συμφωνίας περί καθορισμού των τιμών κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997.

Όσον αφορά τις άμεσες αποδείξεις σχετικά με τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997

- 117 Καίτοι η Επιτροπή υπογράμμισε ότι η διαπίστωση της παράβασης στηρίζεται σε πλείονες έγγραφες αποδείξεις (αιτιολογικές σκέψεις 62, 120, 126, 142 και 158 της προσβαλλομένης απόφασης), από την απόφαση αυτή προκύπτει ότι, όσον αφορά τη συμφωνία για τον καθορισμό της τιμής των υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος, υπάρχει μόνο μια άμεση έγγραφη απόδειξη του περιεχομένου των συζητήσεων που πραγματοποιήθηκαν κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997: τα πρακτικά GWK. Η Επιτροπή θεώρησε ότι τα πρακτικά αυτά επιρρωννύονται από τις δηλώσεις που έκαναν κατά τη διοικητική διαδικασία δύο άλλοι από τους μετασχόντες στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, καθώς και από τη συμπεριφορά των τραπεζών στην αγορά, που μαρτυρεί την εφαρμογή της συμφωνίας περί καθορισμού των τιμών. Πρέπει συνεπώς να εξεταστούν διαδοχικά αυτές οι τρεις κατηγορίες στοιχείων για να προσδιοριστεί η αποδεικτική ισχύς τους.

— Όσον αφορά τα πρακτικά GWK

- 118 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν την αποδεικτική ισχύ των πρακτικών GWK. Η Dresdner Bank και η HVB (υποθέσεις T-54/02 OP και T-56/02 OP) επικαλούνται τις μαρτυρίες προσώπων που ήταν παρόντα στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 και αρνούνται ότι έγινε οποιαδήποτε συζήτηση σχετικά με συμφωνία καθορισμού των τιμών.
- 119 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι τα πρακτικά GWK αποδεικνύουν σαφώς ότι, παρά τη διαφωνία τους ως προς την αρχή μιας ενιαίας προμήθειας για όλες τις εθνικές ονομασίες του ευρώ, οι τράπεζες που ήταν παρούσες συμφώνησαν ως προς την αρχή μιας προμήθειας 3 % περίπου. Όταν συναντήθηκαν, μεταξύ Απριλίου και Οκτωβρίου 1997, οι τράπεζες βρίσκονταν σε κατάσταση αβεβαιότητας ως προς τη μέλλουσα πολιτική τιμών για τις υπηρεσίες ανταλλαγής συναλλάγματος. Το γεγονός και μόνον ότι συζητήσαν και συμφώνησαν για μια αμοιβή περίπου 3 % μείωσε σημαντικά την αβεβαιότητα αυτή. Οι συζητήσεις τέτοιας φύσεως συνιστούν συμφωνία που έχει ως αντικείμενο να περιορίσει τον ανταγωνισμό κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 120 Η Επιτροπή φρονεί ότι οι μαρτυρίες που συνέλεξε στο πλαίσιο της παρούσας δίκης έχουν λιγότερη αποδεικτική ισχύ από τα σύγχρονα των πραγματικών περιστατικών έγγραφα όπως είναι τα πρακτικά GWK.
- 121 Το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι, για την εκτίμηση της αποδεικτικής αξίας ενός εγγράφου, πρέπει να ελέγχεται η ακρίβεια της περιεχόμενης σ' αυτό πληροφορίας και να λαμβάνεται υπόψη, μεταξύ άλλων, η προέλευση του εγγράφου, οι περιστάσεις υπό τις οποίες καταρτίστηκε και ο αποδέκτης του και να εξετάζεται αν το έγγραφο είναι, ενόψει του περιεχομένου του, εκ πρώτης όψεως λογικό και αξιόπιστο (απόφαση του Πρωτοδικείου της 15ης Μαρτίου 2000, T-25/95, T-26/95, T-30/95 έως T-32/95, T-34/95 έως T-39/95, T-42/95 έως T-46/95, T-48/95, T-50/95 έως T-65/95, T-68/95 έως T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 και T-104/95, Cimenteries CBR κ.λπ. κατά Επιτροπής, αποκαλούμενη «Τσιμέντο», Συλλογή 2000, σ. II-491, σκέψη 1838).

122 Το χωρίο των πρακτικών GWK στο οποίο στηρίχθηκε η Επιτροπή είναι το ακόλουθο:

«Οι παρούσες στη συνάντηση τράπεζες εξέφρασαν την πρόθεση να αντικαταστήσουν τα σημερινά τους έσοδα που προέρχονται από τα περιθώρια [συναλλάγματος] με έσοδα προερχόμενα από προμήθειες που θα καλύπτουν έως και το 90 % περίπου των σημερινών εσόδων. Σύμφωνα με τις τράπεζες, με τη ρύθμιση αυτή η συνολική προμήθεια αναμένεται να ανέλθει στο 3 % περίπου.»

123 Πρώτον, το χωρίο αυτό δεν εξηγεί γιατί η τροποποίηση του συστήματος παρουσιάσεως των τιμών που συνίσταται στην εγκατάλειψη ενός συστήματος αφανών τιμών (περιθώριο συναλλάγματος) υπέρ ενός συστήματος εμφανών τιμών (προμήθειες) θα μπορούσε να επηρεάσει τα εισοδήματα που αποκομίζουν οι τράπεζες από τις υπηρεσίες αυτές. Ελλείψει άλλων εξηγήσεων, πρέπει να θεωρηθεί ότι η επιλογή μεταξύ αυτών των δύο τρόπων εκφράσεως των τιμών δεν επηρεάζει το επίπεδο των τιμών. Για τον λόγο αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη ολόκληρο το απόσπασμα των πρακτικών GWK στο οποίο ανήκει το χωρίο που η Επιτροπή θεωρεί ενοχοποιητικό, για να προσδιοριστεί το περιεχόμενό του.

124 Από την ανάγνωση του αποσπάσματος αυτού των πρακτικών GWK προκύπτει ότι αφορά τις συνέπειες της εγκατάλειψης του συστήματος του περιθωρίου συναλλάγματος κατόπιν της εφαρμογής αμετακλήτων ισοτιμιών την 1η Ιανουαρίου 1999. Ειδικότερα, στο απόσπασμα αυτό εξετάζεται το ζήτημα αν θα μπορούσαν οι τράπεζες, κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου, να συνεχίσουν να παρακρατούν προμήθειες για πράξεις συναλλάγματος σε μετρητά σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά της αγοράς όπως αυτά είχαν διαμορφωθεί για καθένα από τα νομίσματα ή αν η εισαγωγή του λογιστικού ευρώ από 1ης Ιανουαρίου 1999 θα είχε

ως συνέπεια την εφαρμογή ταυτόσημου επιπέδου προμήθειας για καθένα από τα νομίσματα των συμμετεχόντων κρατών μελών. Στο απόσπασμα αυτό δεν εξετάζεται το ζήτημα της διαμορφώσεως του ύψους των προμηθειών, αλλά το αν θα έπρεπε να υπάρξει ενιαίο επίπεδο προμήθειας για όλα τα πρώην εθνικά νομίσματα ή τόσα επίπεδα προμήθειας όσα και τα νομίσματα αυτά. Από τα πρακτικά GWK προκύπτει ότι δεν υπήρξε συμφωνία επί του θέματος αυτού.

125 Δεύτερον, το απόσπασμα αυτό των πρακτικών GWK δείχνει ότι οι τράπεζες που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 συμφωνούν στο ότι είναι αναγκαίο να αντικατασταθεί το σύστημα του περιθωρίου συναλλάγματος με τη χρησιμοποίηση προμηθειών συναλλάγματος που είναι εμφανείς και ανεξάρτητες των αμετακλήτων ισοτιμιών μετατροπής (βλ. αιτιολογικές σκέψεις 88, 93 και 95 της προσβαλλομένης απόφασης). Η δήλωση αυτή δεν στηρίζει όμως το συμπέρασμα ότι υπήρξε συμφωνία περί καθορισμού των τιμών δεδομένου ότι η εγκατάλειψη του περιθωρίου συναλλάγματος δεν υπήρξε προϊόν της βουλήσεως των τραπεζών που ήταν παρούσες στη συνάντηση αλλά το αποτέλεσμα, πολύ πιθανό τότε, μιας εξέλιξης της νομοθεσίας, ακόμη υπό κατάρτιση, που στη συνέχεια θα έπαιρνε τη μορφή της σύστασης της Επιτροπής της 23ης Απριλίου 1998.

126 Τρίτον, η αναφορά που γίνεται από το εν λόγω χωρίο των πρακτικών GWK στη διατήρηση του 90% των εισοδημάτων, που προσπορίζει το σύστημα των περιθωρίων, δεν μπορεί να εξεταστεί χωρίς να ληφθεί υπόψη το κανονιστικό πλαίσιο της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997.

127 Συναφώς, δεν αμφισβητείται ότι η θέση σε ισχύ αμετακλήτων ισοτιμιών είχε ως συνέπεια την εξαφάνιση του συναλλαγματικού κινδύνου, σχετικά με τον οποίο το ENI, σε έκθεση της 23ης Απριλίου 1997 που μνημονεύεται στην αιτιολογική σκέψη 75 της προσβαλλομένης απόφασης, θεώρησε ότι αντιπροσωπεύει ποσοστό μεταξύ 5 και 10% του κόστους των υπηρεσιών συναλλάγματος. Το ENI θεώρησε ότι οι αμετάκλητες ισοτιμίες θα είχαν ως συνέπεια να μειώσουν αναλόγως το κόστος αλλά και τις τιμές των υπηρεσιών συναλλάγματος κατά 5 έως 10% περίπου.

- 128 Ομοίως, κατά τη διάρκεια στρογγυλής τραπέζης της 15ης Μαΐου 1997 (βλ. σκέψη 101 ανωτέρω), οι εκπρόσωποι του τραπεζικού τομέα παρατήρησαν ότι, κατά τη μεταβατική περίοδο, «θα εκλείψει, βεβαίως, ο συναλλαγματικός κίνδυνος —πράγμα που (θα μειώσει) το κόστος κατά 20%— αλλά ότι τα υπόλοιπα στοιχεία κόστους θα παραμείνουν αμετάβλητα» (στρογγυλή τράπεζα με θέμα τις πρακτικές πτυχές της μεταβάσεως στο ευρώ· συνοπτική παρουσίαση και συμπέρασμα· στοιχεία παρατιθέμενα στην αιτιολογική σκέψη 41 της προσβαλλομένης απόφασης· βλ. επίσης το έγγραφο της Επιτροπής με τίτλο «Report to the round table on the practical aspects of the changeover to the euro», έγγραφο Π/237/97, EN rev, 4).
- 129 Συνεπώς, το αμφισβητούμενο χωρίο των πρακτικών GWK, κάνοντας λόγο για διατήρηση του 90% των εσόδων των τραπεζών, μπορεί να θεωρηθεί ότι αναφέρεται στην κατά 10% περίπου μείωση του κόστους των υπηρεσιών συναλλάγματος που θα προκαλέσει η εξαφάνιση του συναλλαγματικού κινδύνου. Η μείωση αυτή του κόστους θα είχε αντίκτυπο στο επίπεδο των τιμών οι οποίες θα έπρεπε επίσης να μειωθούν κατά 10% λόγω της εφαρμογής των αμετακλήτων ισοτιμιών. Η εκτίμηση αυτή της εξέλιξης των τιμών που προκαλείται από την εισαγωγή του ευρώ δεν μπορεί να θεωρηθεί ως προϊόν της βουλήσεως των τραπεζών που ήταν παρούσες στη συνάντηση.
- 130 Τέταρτον, όσον αφορά τη φράση των πρακτικών GWK στην οποία γίνεται ρητά λόγος για προμήθεια της τάξεως του 3% («Σύμφωνα με τις τράπεζες, με τη ρύθμιση αυτή η συνολική προμήθεια αναμένεται να ανέλθει στο 3% περίπου.»), βεβαίως από τη μνεία ενός μέλλοντος επιπέδου τιμών κατά τη διάρκεια συνάντησης μεταξύ ανταγωνιστριών επιχειρήσεων αφήνεται να εννοηθεί η ύπαρξη συμφωνίας περί καθορισμού των τιμών. Ωστόσο, εν προκειμένω, οι προσφεύγουσες υποστήριξαν ότι η μνεία αυτή ήταν όχι μόνον ασαφής, αλλά, επιπλέον, απηχούσε τις πληροφορίες που ήταν στη διάθεση του κοινού ως προς την κατάσταση της αγοράς και τις οποίες αναφέρει το ΕΝΙ στην από 23 Απριλίου 1997 έκθεσή του.
- 131 Ναι μεν το αμφισβητούμενο χωρίο των πρακτικών GWK δεν είναι ούτε σαφές ούτε μονοσήμαντο, πλην όμως πρέπει να σημειωθεί, όπως σημειώνεται στην αιτιολογική

σκέψη 105 της προσβαλλομένης απόφασης, ότι τα πρακτικά αυτά δείχνουν ότι το ενδεχόμενο να παρέχει δωρεάν υπηρεσίες συναλλάγματος η Deutsche Bank συνιστούσε «πολύ μεγαλύτερη απειλή απ' ό,τι η πρόθεση για παροχή δωρεάν υπηρεσιών εκ μέρους των κεντρικών τραπεζών των ομοσπόνδων κρατών οι οποίες δεν διέθεταν τον σχετικό εξοπλισμό». Σύμφωνα με τα πρακτικά, αυτό ενδέχεται «να υπονομεύσει τη συμφωνηθείσα κατά τη σύσκεψη θέση για εφαρμογή προμήθειας ύψους 3 % περίπου (90 % των σημερινών εσόδων)». Στο πλαίσιο της εκτιμήσεως του συνόλου των αποδείξεων πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι το χωρίο αυτό μπορεί να στηρίζει την άποψη περί συμφωνίας ως προς το επίπεδο των προμηθειών.

132 Όσον αφορά το αξιόπιστο των πρακτικών GWK, προαναφέρθηκε ότι αυτά περιέχουν μια σοβαρή υπερεκτίμηση των μεριδίων της αγοράς των τραπεζών που παρέστησαν στη συνάντηση. Οι προσφεύγουσες υποστηρίζουν επίσης ότι ο συντάκτης των πρακτικών δεν ήταν γερμανόφωνος και για τον λόγο αυτό ενδεχομένως παρενόησε την έννοια των απόψεων που ανταλλάχθηκαν κατά τη συζήτηση. Εξάλλου, δεδομένου ότι η GWK είχε την πρωτοβουλία των ενεργειών που οδήγησαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, ο συντάκτης του εγγράφου αυτού είχε προσωπικό συμφέρον να εξωραΐσει τα περιστατικά προκειμένου να παρουσιάσει στους προϊσταμένους του αποτέλεσμα ανταποκρινόμενο στις προσδοκίες τους. Συναφώς, πρέπει να σημειωθεί ότι ένα υπηρεσιακό σημείωμα της GWK, με ημερομηνία 20 Οκτωβρίου 1997 (παράρτημα 16 της ανακοίνωσης αιτιάσεων), κάνει λόγο για συμφωνία ως προς «τη μέλλουσα τιμολόγηση των πράξεων συναλλάγματος και νομίσματα της ευρωζώνης» που συνήφθη τον Μάιο 1997 μεταξύ της GWK και των κυρίων ολλανδικών τραπεζών. Η συμφωνία αυτή καθορίζει σε 3,8 % τις προμήθειες για τις ανταλλαγές νομισμάτων. Το ποσό αυτό αντιστοιχεί στα μεγέθη που έδωσε η GWK στο ENI (αιτιολογική σκέψη 72 της προσβαλλομένης απόφασης) και που στη συνέχεια διαβιβάστηκαν στη Reisebank με το προαναφερθέν τηλεαντίγραφο της 5ης Μαΐου 1997. Οι περιστάσεις αυτές δημιουργούν το ερώτημα μήπως η GWK επιδίωξε να προωθήσει συμφωνία περί καθορισμού των τιμών στη Γερμανία, όπως η συμφωνία του Μαΐου 1997 έναντι των Κάτω Χωρών για την οποία γίνεται λόγος σ' αυτό το υπηρεσιακό σημείωμα.

133 Τέλος, δεν αμφισβητείται ότι τα πρακτικά GWK αποτελούν σημείωμα για καθαρά εσωτερική χρήση που δεν διανεμήθηκε στις προσφεύγουσες μέχρι τη διοικητική διαδικασία, οπότε αυτές δεν είχαν τη δυνατότητα να αποστασιοποιηθούν σε σχέση με το περιεχόμενό του προκειμένου να εξαφανίσουν κάθε κίνδυνο αμφιβολίας ως προς την ερμηνεία των απόψεων που ανταλλάχθηκαν κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997.

134 Τέλος, πρέπει να θεωρηθεί ότι τα πρακτικά GWK, αναφερόμενα σε συμφωνία για προμήθεια 3%, μπορούν, το πολύ πολύ να συνιστούν ένδειξη που δημιουργεί υπόνοιες για τη σύμπτωση βουλήσεων μεταξύ των τραπεζών που παρέστησαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997. Ωστόσο, λαμβανομένων υπόψη των στοιχείων που αναλύθηκαν ανωτέρω, το έγγραφο αυτό δεν αρκεί για να αποδείξει επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη τέτοιας σύμπτωσης βουλήσεων.

— Όσον αφορά τις δηλώσεις ορισμένων τραπεζών κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας

135 Κατά την προσβαλλόμενη απόφαση, το γεγονός ότι διεξήχθησαν συζητήσεις αναφορικά με το ύψος της προμήθειας, όπως αναφέρεται στα πρακτικά GWK, επιβεβαιώνεται από τα όσα δήλωσαν η Commerzbank και η Bayerische Landesbank κατά την ακρόαση (αιτιολογικές σκέψεις 96, 107 και 118 έως 120 της προσβαλλομένης απόφασης). Με την υποσημείωση 44 της προσβαλλομένης απόφασης, η Επιτροπή αναφέρεται, επίσης, στις απαντήσεις που έδωσαν στην κοινοποίηση των αιτιάσεων η Commerzbank, η HVB και η VUW, η West LB καθώς και η Hamburgische Landesbank Girozentrale. Εξάλλου, με τα υπομνήματα ανακοπής, η Επιτροπή επικαλέστηκε την απάντηση της Reisebank στην κοινοποίηση των αιτιάσεων που μνημονεύεται στην αιτιολογική σκέψη 68 της προσβαλλομένης απόφασης.

136 Σχετικά με το τελευταίο αυτό έγγραφο, το Πρωτοδικείο διαπιστώνει ότι στη σκέψη 68 της προσβαλλομένης απόφασης αναφέρεται ότι η Reisebank παραδέχτηκε ότι «δεν είχε επίγνωση των σημαντικών αλλαγών που θα πραγματοποιηθούν στις πράξεις συναλλάγματος που αφορούν τα νομίσματα των χωρών της ευρωζώνης κατά τη διάρκεια της μεταβατικής περιόδου». Η δήλωση αυτή δεν συνιστά βεβαίως ένδειξη περί υπάρξεως σύμπτωσης βουλήσεων για τον καθορισμό των τιμών.

137 Μολονότι οι εν λόγω τράπεζες δήλωσαν ότι «ορισμένοι εκπρόσωποι μεμονωμένων τραπεζών ανέφεραν ορισμένα ποσοστά τα οποία κυμαίνονταν μεταξύ 2 και 4%» λόγου χάριν (αιτιολογική σκέψη 107 της προσβαλλομένης απόφασης), καμία από

τις δηλώσεις αυτές δεν επιβεβαιώνει ρητώς ότι διεξήχθησαν συζητήσεις με θέμα τον καθορισμό του ύψους της προμήθειας. Είναι, βεβαίως, αληθές ότι ο καθορισμός μιας κλίμακας αναφοράς ή ενός επιπέδου-στόχου μπορεί να αποτελέσει παράνομο τρόπο καθορισμού τιμών, καθόσον, σε μια τέτοια περίπτωση, οι τιμές δεν απορρέουν από αυτοτελείς αποφάσεις των επιχειρηματιών, αλλά από τη σύμπτωση των βουλήσεών τους. Εντούτοις, τα αριθμητικά στοιχεία που παρατέθηκαν («μεταξύ 2 και 4%»· «περίπου 3%»· «μεταξύ 2 και 6%»· βλ. 107η αιτιολογική σκέψη της προσβαλλομένης απόφασης και υποσημείωση 44) αντανακλούν —όπως υπογραμμίστηκε ανωτέρω— τις κρατούσες στην αγορά τιμές όπως τις διαπίστωσε το ENI. Τα στοιχεία αυτά είναι αόριστα και παρουσιάζουν μεγάλο εύρος (διαφορές που ανέρχονται στο διπλό ή στο τριπλό), πράγμα που συμβάλλει στην έλλειψη ακρίβειάς τους. Κατά συνέπεια, οι δηλώσεις αυτές δείχνουν ότι κατά τη συνάντηση ορισμένες τράπεζες αναφέρθηκαν στο επίπεδο των προμηθειών υπό όρους που δεν στηρίζουν όμως το συμπέρασμα, πέραν πάσης εύλογης αμφιβολίας, ότι υπήρξε σύμπτωση βουλήσεων για τον από κοινού καθορισμό των αντιστοίχων τιμών.

Ως προς τις διαπιστώσεις σχετικά με την εφαρμογή της συμφωνίας για το ύψος των προμηθειών επί πράξεων συναλλάγματος

138 Αφού παρατήρησε ότι, δεδομένου ότι η συμφωνία έχει ως αντικείμενο να περιορίσει τον ανταγωνισμό, δεν απαιτείται να αποδειχθούν τα αποτελέσματά της, η Επιτροπή θεώρησε εν πάση περιπτώσει ότι, μετά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, οι μετασχόντες εναρμόνισαν τις σχετικές με τις τιμές πρακτικές τους σύμφωνα με τους όρους της προβαλλομένης συμφωνίας. Στις αιτιολογικές σκέψεις 147 και 148 της προσβαλλομένης απόφασης, παραθέτει τα ποσοστά που εφαρμόζουν η Dresdner Bank, η Commerzbank, η HVB, η VUW, η GWK και η Reisebank. Τα ποσοστά αυτά κυμαίνονται μεταξύ 3 και 4,5%, ενώ ορισμένες τράπεζες χρεώνουν ένα επιπλέον ποσό.

139 Οι προσφεύγουσες φρονούν ότι οι τιμές που σημειώθηκαν κατά τη μεταβατική περίοδο αποδεικνύουν την έλλειψη συμφωνίας, πράγμα που η Επιτροπή αμφισβητεί.

- 140 Η εξέταση των πραγματικών ποσοστών προμήθειας πρέπει να λάβει υπόψη και την αναλογική και τη σταθερή συνιστώσα των πράγματι εισπραττομένων προμηθειών. Πράγματι, δεδομένου ότι η μεγάλη πλειονότητα υπηρεσιών αυτού του είδους αφορά ποσά μικρότερα των 200 ευρώ —στην κοινοποίηση των αιτιάσεων αναφέρεται ποσοστό 70 % (σημείο 9)— η παρακράτηση προμηθειών κατ' αποκοπήν ύψους 5 ή 10 γερμανικών μάρκων (DEM) ή ο καθορισμός κατωτάτου ορίου συναλλάγματος επηρεάζει σημαντικά το ποσό που πράγματι παρακρατούν οι τράπεζες, αν αυτό εκφραστεί σε εκατοστιαίο ποσοστό. Επομένως, η Επιτροπή δεν θα έπρεπε να περιοριστεί στην εξέταση μόνον του ποσοστού της παρακρατούμενης προμήθειας, καθόσον εξ αυτού προκύπτει μερική μόνον εικόνα της επιβαρύνσεως του καταναλωτή.
- 141 Στο πλαίσιο των μέτρων οργάνωσης της διαδικασίας, το Πρωτοδικείο κάλεσε την Επιτροπή να προσκομίσει, υπό μορφή πίνακα, τα στοιχεία σχετικά με το πραγματικό ύψος των προμηθειών που εισέπραξαν το 1999 οι παραστάσεις στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 τράπεζες, για ανταλλαχθέντα ποσά ύψους 25, 50, 100 και 200 ευρώ. Από τον πίνακα αυτό που προσκόμισε η Επιτροπή προκύπτει ότι τα πραγματικά ποσοστά των προμηθειών κυμάνθηκαν αισθητά από τράπεζα σε τράπεζα. Συγκεκριμένα, για την ανταλλαγή 20 ευρώ, το πραγματικό επίπεδο ποσοστών προμήθειας κυμάνθηκε από 3 έως 30 %, πρόκειται δηλαδή για διαφορά 1 προς 10. Η διαφορά έβαινε μειούμενη αναλόγως της αυξήσεως του ανταλλαχθέντος όγκου. Συγκεκριμένα, για ανταλλαγή 200 ευρώ οι πραγματικές προμήθειες κυμάνθηκαν μεταξύ 2 και 4,5 %, σημειώθηκε δηλαδή διαφορά 1 προς 2,25. Οι προσφεύγουσες δεν αμφισβήτησαν τα στοιχεία αυτά.
- 142 Το συμπέρασμα είναι ότι η Επιτροπή, διαπιστώνοντας στις αιτιολογικές σκέψεις 147 και 148 της προσβαλλομένης απόφασης, ότι οι προσφεύγουσες είχαν ευθυγραμμίσει τις τιμές τους εντός ψαλίδας μεταξύ 3 και 4,5 %, στηρίχθηκε σε ανακριβή στοιχεία. Τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή της η Επιτροπή κατά την έκδοση της προσβαλλομένης απόφασης δεν στηρίζουν τον ισχυρισμό περί συγκλίσεως των τιμών που εφάρμοσαν οι προσφεύγουσες, οφειλομένης στην εφαρμογή της προσβαλλομένης συμφωνίας.

Συμπέρασμα

- 143 Κατόπιν σφαιρικής εκτιμήσεως, από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι ο υποκινητής της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997 ενήργησε ενδεχομένως με σκοπό να ευνοήσει τη σύναψη συμφωνίας περί καθορισμού των τιμών αντιδρώντας στη διπλή απειλή της αύξησης της ανταγωνιστικής πίεσης που θα προέκυπτε από τη δωρεάν προσφορά υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος κατά τη μεταβατική περίοδο εκ μέρους της Deutsche Bundesbank και της Deutsche Bank.
- 144 Ωστόσο, οι άμεσες αποδείξεις σχετικά με τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 δεν επαρκούν ώστε να θεωρηθεί, χωρίς να υπάρχει επ' αυτού βάσιμη αμφιβολία, ότι οι παραστάσεις τράπεζες συνήψαν τέτοια συμφωνία. Τα στοιχεία που επικαλείται η Επιτροπή αποδεικνύουν μιν ότι ορισμένες από τις παραστάσεις τράπεζες έκαναν λόγο για το κατά προσέγγιση ύψος των προμηθειών —που κατά τα λοιπά ήταν κοινώς γνωστό— κατά τη συνάντηση, πλην όμως οι ενδείξεις αυτές δεν αρκούν για να στηρίξουν, με την απαιτούμενη αποδεικτική ισχύ, τον ισχυρισμό ότι υπήρξε σύμπτωση βουλήσεων για κοινό καθορισμό των τιμών αυτών.
- 145 Συναφώς, πρέπει να ληφθούν ιδιαιτέρως υπόψη οι νομοθετικές και τεχνικές αβεβαιότητες εκείνης της περιόδου που συνδέονται με το λίαν ιδιαίτερο πλαίσιο της εισαγωγής του ευρώ και οι πολλαπλές διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκαν τότε μεταξύ του τραπεζικού τομέα, της Επιτροπής, των νομισματικών αρχών και των ενώσεων καταναλωτών. Το πλαίσιο αυτό δεν εξουδετερώνει τον ισχυρισμό των προσφευγουσών ότι η συνεννόησή τους συνίστατο στην ενημέρωση ως προς τις συνέπειες που θα είχε η εξέλιξη της νομοθεσίας στις οικείες δραστηριότητες ανταλλαγής συναλλάγματος κατά τη μεταβατική περίοδο και, ενδεχομένως, στο να επισημάνουν στην Deutsche Bundesbank τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν οι επιχειρηματίες του οικείου τομέα λόγω της εξέλιξης αυτής.
- 146 Επιπλέον, ο ισχυρισμός της υπάρξεως συμφωνίας καθορισμού των τιμών εξασθενεί από το γεγονός ότι οι παραστάσεις στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997

τράπεζες αντιπροσώπευαν, το πολύ πολύ, περίπου το 17% της προσφοράς υπηρεσιών ανταλλαγής νομισμάτων της προερχομένης μόνον από τα τραπεζικά ιδρύματα.

147 Τέλος, τα στοιχεία που είχε στη διάθεσή της η Επιτροπή όσον αφορά το επίπεδο των τιμών που εφαρμόστηκαν κατά τη μεταβατική περίοδο αντικρούουν την άποψη ότι οι τιμές που σημειώθηκαν το 1999 μαρτυρούν τη θέση σε εφαρμογή μιας συμφωνίας.

148 Συνεπώς, κρίνεται ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη συμπτώσεως βουλήσεων για τον καθορισμό του ύψους των προμηθειών επί πράξεων συναλλάγματος κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997.

Δ — Όσον αφορά τη συμφωνία σχετικά με τον τρόπο τιμολογήσεως των προμηθειών επί πράξεων συναλλάγματος

149 Το σκέλος της παράβασης το σχετικό με τον τρόπο τιμολογήσεως εκτίθεται στις αιτιολογικές σκέψεις 95, 96, 114, 115, 132 και 184 της προσβαλλομένης απόφασης, δεδομένου ότι η Επιτροπή αφιέρωσε το μεγαλύτερο μέρος της ανάλυσής της στο ζήτημα του καθορισμού του ύψους των προμηθειών. Ειδικότερα, η Επιτροπή διαπιστώνει τα ακόλουθα όσον αφορά τις αποδείξεις της υπάρξεως συμφωνίας ως προς την αρχή της αποκλειστικά αναλογικής αμοιβής (αιτιολογική σκέψη 95 της προσβαλλομένης απόφασης):

«Όσον αφορά τη λιανική αγοραπωλησία συναλλάγματος, στα πρακτικά [Commerzbank] σημειώνεται ότι συμφωνήθηκε η χρησιμοποίηση σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών για τα νομίσματα της ευρωζώνης (δηλαδή μη εφαρμογή τιμών αγοράς και πώλησης), ενώ τα έξοδα/τέλη θα καταλογίζονται υπό μορφή προμήθειας σε ποσοστά επί τοις εκατό. Η μέθοδος υπολογισμού για τη μετατροπή μεταξύ νομισμάτων της ευρωζώνης θα αποφασίζεται από την κάθε τράπεζα χωριστά [...]

Όσον αφορά την τιμολόγηση των πράξεων συναλλάγματος κατά το στάδιο 3α (1η Ιανουαρίου 1999 έως 1η Ιανουαρίου 2002) της [Οικονομικής Νομισματικής Ένωσης], επιτεύχθηκε συμφωνία στα ακόλουθα σημεία:

1) Πράξεις ιδιωτών πελατών

[...]

— τα έξοδα/τέλη θα υπολογίζονται ως ποσοστό της αξίας του συναλλάγματος.

[...]»

¹⁵⁰ Κατά την προσβαλλομένη απόφαση, και στα πρακτικά Commerzbank και στα πρακτικά GWK αναφέρεται ότι «οι επιβαρύνσεις του πελάτη θα υπολογίζονται ως ποσοστό της αξίας του συναλλάγματος» (αιτιολογική σκέψη 96 της προσβαλλομένης απόφασης). Τα στοιχεία αυτά επαναλαμβάνονται κατά τα ουσιώδη στην αιτιολογική σκέψη 106 της προσβαλλομένης απόφασης. Εξάλλου, με τις αιτιολογικές σκέψεις 114 έως 116 της προσβαλλομένης απόφασης, η Επιτροπή απάντησε στα επιχειρήματα των μερών ως εξής:

«Η διαφανής και σαφής αναγραφή των εξόδων δεν απαιτεί καμία τυποποίηση των τιμών, των τρόπων καταλογισμού των εξόδων ή των υπολοίπων υπηρεσιών στον τραπεζικό τομέα. Κάθε τράπεζα οφείλει να αποφασίζει ανεξάρτητα την εμπορική

της πολιτική όσον αφορά τον καταλογισμό των εξόδων. Εφόσον καταλογίζονται έξοδα στον πελάτη, τη σχετική πολιτική —συμπεριλαμβανομένων των τρόπων υπολογισμού των εξόδων— πρέπει να καθορίζει κατά τρόπο ανεξάρτητο η κάθε τράπεζα.

Δεν ήταν ούτε φυσικό ούτε λογικό να αποφασίσει μεμονωμένα η κάθε τράπεζα να μετατρέψει το περιθώριο συναλλάγματος σε εκατοστιαίο ποσοστό προμήθειας. Πράγματι, φαίνεται ότι η Deutsche Bank σκόπευε να παρέχει δωρεάν τη σχετική υπηρεσία. Εν πάση περιπτώσει, το ζήτημα δεν είναι το ποιος μπορεί ή δεν μπορεί να είναι ο ορθολογικότερος από οικονομική άποψη τρόπος καταλογισμού των εξόδων, αλλά το εάν υπήρξε συμφωνία μεταξύ των τραπεζών για αυτό τον καταλογισμό.

Στην παρούσα υπόθεση, υπήρξε ρητή συμφωνία μεταξύ των τραπεζών για καταλογισμό συνολικής προμήθειας ύψους περίπου 3%, με σκοπό την ανάκτηση του 90% περίπου των εσόδων μετά την κατάργηση της “διαφοράς” (δηλαδή των τιμών αγοράς και πώλησης) την 1η Ιανουαρίου 1999.»

1. Επιχειρήματα των διαδίκων

- 151 Οι προσφεύγουσες αμφισβητούν την ύπαρξη συμφωνίας να απαιτούν προμήθειες υπό μορφή ποσοστών. Τα επιχειρήματά τους χωρίζονται σε δύο κατηγορίες. Αφενός, φρονούν ότι οι αποδείξεις που επικαλείται η Επιτροπή είναι ανεπαρκείς. Αφετέρου, προτείνουν εναλλακτική εξήγηση: κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997, οι τράπεζες φέρονται όλες να δέχθηκαν ότι η έναρξη εφαρμογής των αμετακλήτων ισοτιμιών θα επέφερε την εγκατάλειψη του περιθωρίου συναλλάγματος για την ανταλλαγή νομισμάτων υπέρ ενός μηχανισμού σαφούς αναγραφής των προμηθειών. Συνεπώς, δεν πρόκειται για συμφωνία κατά την έννοια του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, αλλά για συζήτηση σχετική με την εξέλιξη της νομοθεσίας.

- 152 Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η διαπίστωση της συμφωνίας όσον αφορά την τιμολόγηση στηρίζεται στα πρακτικά της Commerzbank που είναι ιδιαίτερα σαφή: «τα έξοδα/προμήθειες θα υπολογίζονται ως ποσοστό της αντίστοιχης αξίας των ανταλλασσομένων νομισμάτων» και «θα υπολογίζονται χωριστά στον πελάτη». Η δήλωση αυτή επιβεβαιώνεται από τα πρακτικά GWK σύμφωνα με τα οποία οι προμήθειες θα υπολογίζονται «ως ποσοστό της αξίας των ανταλλασσομένων νομισμάτων».
- 153 Η Επιτροπή υποστηρίζει επίσης ότι η προσβαλλόμενη απόφαση στηρίζεται σε πλείονα πρακτικά που κατάρτισε η GWK πριν από τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997. Εκτός από τα έγγραφα που κατάρτισε η GWK και τα οποία μνημονεύτηκαν ανωτέρω, η Επιτροπή αναφέρεται στις απαντήσεις της Landesbank Hessen Thüringen Girozentrale προς την κοινοποίηση αιτιάσεων (αιτιολογική σκέψη 113 της προσβαλλομένης απόφασης).
- 154 Οι προσφεύγουσες διαμαρτύρονται έντονα για τη χρησιμοποίηση εις βάρος τους στοιχείων των οποίων η Επιτροπή δεν τους επέτρεψε να λάβουν γνώση κατά τη διοικητική διαδικασία.

2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 155 Όσον αφορά την αιτίαση σχετικά με τη χρησιμοποίηση επιβαρυντικών εγγράφων σχετικά με τα οποία οι προσφεύγουσες δεν διατύπωσαν τις παρατηρήσεις τους, το Πρωτοδικείο υπενθυμίζει ότι ο σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας επιβάλλει να παρέχεται στην ενδιαφερόμενη επιχείρηση η δυνατότητα να καταστήσει λυσιτελώς γνωστή την άποψή της σχετικά με το υποστατό και τον κρίσιμο χαρακτήρα των πραγματικών περιστατικών και περιστάσεων τα οποία επικαλείται η Επιτροπή (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 13ης Φεβρουαρίου 1979, 85/76, Hoffmann-La Roche κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1979/I, σ. 215, σκέψη 11, και της 17ης Ιανουαρίου 1984, 43/82 και 63/82, VBVB και VBBB κατά Επιτροπής, Συλλογή 1984, σ. 19, σκέψη 25).

- 156 Με την ανακοίνωση των αιτιάσεων πρέπει να εκτίθενται κατά τρόπο αρκούντως σαφή, έστω και συνοπτικό, οι αιτιάσεις, ώστε οι ενδιαφερόμενοι να είναι σε θέση να αντιληφθούν για ποιες ενέργειες τους επέκρινε η Επιτροπή. Υπ' αυτήν και μόνο την προϋπόθεση, η ανακοίνωση των αιτιάσεων μπορεί να επιτελέσει τη λειτουργία την οποία της αναθέτουν οι κοινοτικοί κανονισμοί και η οποία συνίσταται στην παροχή στις επιχειρήσεις όλων των αναγκαίων στοιχείων, ώστε να μπορέσουν να αμυνθούν προσηκόντως πριν η Επιτροπή εκδώσει οριστική απόφαση (απόφαση του Δικαστηρίου της 31ης Μαρτίου 1993, C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 και C-125/85 έως C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1993, σ. I-1307, σκέψη 42).
- 157 Κατ' αρχήν, μόνον τα έγγραφα των οποίων γίνεται μνεία στην ανακοίνωση των αιτιάσεων αποτελούν νόμιμα αποδεικτικά μέσα (αποφάσεις του Πρωτοδικείου της 10ης Μαρτίου 1992, T-11/89, Shell κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-757, σκέψη 55, και T-13/89, ICI κατά Επιτροπής, Συλλογή 1992, σ. II-1021, σκέψη 34· βλ., επίσης, κατά την έννοια αυτή, απόφαση του Δικαστηρίου της 3ης Ιουλίου 1991, C-62/86, AKZO κατά Επιτροπής, Συλλογή 1991, σ. I-3359, σκέψη 21).
- 158 Ένα έγγραφο δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι θεμελιώνει την ευθύνη επιχειρήσεως παρά μόνον εφόσον η Επιτροπή το χρησιμοποιεί για να στηρίξει τη διαπίστωση παραβάσεως της επιχειρήσεως αυτής. Προκειμένου να αποδειχθεί η προσβολή των δικαιωμάτων άμυνας της επιχειρήσεως, δεν αρκεί αυτή να αποδείξει ότι δεν μπόρεσε να διατυπώσει την άποψή της κατά τη διοικητική διαδικασία επί εγγράφου που χρησιμοποιήθηκε σε οποιοδήποτε σημείο της προσβαλλομένης απόφασης. Πρέπει να αποδείξει ότι η Επιτροπή χρησιμοποίησε το έγγραφο αυτό, στην προσβαλλόμενη απόφαση, ως πρόσθετο αποδεικτικό στοιχείο για να διαπιστώσει παράβαση της επιχειρήσεως.
- 159 Εν προκειμένω, η Επιτροπή παρατήρησε ότι, με την απάντησή της στην ανακοίνωση αιτιάσεων, η Landesbank Hessen Thüringen Girozentrale δέχθηκε

«ότι κατά τη σύσκεψη της 15ης Οκτωβρίου 1997 αποφάσισε να συμμετάσχει σε συμφωνία σχετικά με τους τρόπους καταλογισμού των εξόδων κατά τη μεταβατική περίοδο» (αιτιολογική σκέψη 113 της προσβαλλομένης απόφασης). Παρά το γεγονός ότι αυτή η προβαλλόμενη ομολογία περιλαμβάνεται στο τμήμα που τιτλοφορείται «τα επιχειρήματα των μερών και οι απαντήσεις της Επιτροπής», διαπιστώνεται ότι η Επιτροπή έλαβε υπόψη τη δήλωση αυτή ως επιβαρυντικό στοιχείο με την προσβαλλόμενη απόφαση και ως τέτοιο στοιχείο την επικαλέστηκε με τις παρατηρήσεις της.

160 Η Επιτροπή όμως αναγνώρισε με την απάντησή της στις γραπτές απαντήσεις του Πρωτοδικείου ότι καμία από τις προσφεύγουσες δεν είχε πρόσβαση στις απαντήσεις των λοιπών αποδεκτών της ανακοίνωσης αιτιάσεων. Συνεπώς, η Επιτροπή προσέβαλε τα δικαιώματα άμυνας έναντι των προσφευγουσών, στηριχθείσα σε έγγραφα στα οποία οι προσφεύγουσες δεν είχαν πρόσβαση κατά τη διοικητική διαδικασία. Συνεπώς, τα έγγραφα αυτά δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη ως αποδεικτικά μέσα (απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Σεπτεμβρίου 2003, T-191/98, T-212/98 έως T-214/98, Atlantic Container Line κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2003, σ. II-3275, σκέψη 338· βλ., επίσης, κατ' αυτή την έννοια, απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Οκτωβρίου 1983, 107/82, AEG κατά Επιτροπής, Συλλογή 1983, σ. 3151, σκέψεις 24 έως 30, και απόφαση Τσιμέντο, όπ.π., σκέψη 382).

161 Όσον αφορά τις λοιπές αποδείξεις που επικαλείται η Επιτροπή, διαπιστώνεται ότι πρόκειται για έγγραφα που εξετάστηκαν προηγουμένως στο πλαίσιο της ανάλυσης των διαπιστώσεων σχετικά με τη συμφωνία καθορισμού των τιμών. Τα έγγραφα αυτά παρουσιάζουν έμμεσο μόνον ενδιαφέρον προκειμένου να προσδιοριστεί το περιεχόμενο των συζητήσεων που έγιναν κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997. Ανάγονται όλα σε προγενέστερη περίοδο και το μόνο που αποδεικνύουν είναι ο ρόλος της GWK ως υποκινητή. Τα έγγραφα αυτά δεν αρκούν για να αποδείξουν τη σύμπτωση των βουλήσεων των προσφευγουσών με την GWK προς σύναψη συμφωνίας επιδιώκουσας στόχο προδήλως βλαπτικό του ανταγωνισμού.

162 Όσον αφορά τις άμεσες αποδείξεις της συμφωνίας για τον τρόπο τιμολογήσεως, διαπιστώνεται ότι, λαμβανομένου υπόψη του λίαν ιδιαιτέρου πλαισίου των υπό κρίση υποθέσεων που συνδέεται με την εισαγωγή του ευρώ, η ερμηνεία των πρακτικών GWK και Commerzbank που υποστηρίζει η Επιτροπή γεννά σοβαρές αμφιβολίες.

- 163 Πράγματι, η ύπαρξη συμφωνίας ως προς τον τρόπο τιμολόγησης των προμηθειών συνδέεται στενά με την ύπαρξη της συμφωνίας καθορισμού των τιμών, της οποίας αποτελεί δευτερεύουσα πτυχή. Δεδομένου ότι το Πρωτοδικείο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη συμφωνίας καθορισμού των τιμών, το κύρος των διαπιστώσεων και εκτιμήσεων σχετικά με την προβαλλόμενη συμφωνία για τον τρόπο τιμολόγησης των προμηθειών παρίσταται αντιστοίχως ασθενέστερο.
- 164 Στο μέτρο που η προσβαλλόμενη απόφαση στηρίζεται στη διαπίστωση συμπτώσεως βουλήσεως ως προς τη χρήση συγκεκριμένων προμηθειών εκφραζομένων ως ποσοστών, διαπιστώνεται ότι η βούληση των τραπεζών που παρέστησαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997 είναι άσχετη με την εγκατάλειψη του συστήματος των αφανών προμηθειών που ίσχυε τότε. Η εφαρμογή εμφανών προμηθειών απορρέει από το σχετικό με την εισαγωγή του ευρώ νομικό πλαίσιο. Επομένως η Επιτροπή δεν μπορούσε να στηριχθεί στη γραμματική ερμηνεία της μνείας, που γίνεται στα πρακτικά Commerzbank, ότι υπάρχει «συμφωνία» μεταξύ των τραπεζών για τη χρησιμοποίηση σταθερών συναλλαγματικών ισοτιμιών και τη συνακόλουθη εγκατάλειψη του συστήματος των περιθωρίων συναλλάγματος (βλ., ιδίως, τις αιτιολογικές σκέψεις 95 και 106 της προσβαλλομένης απόφασης). Το χωρίο αυτό μπορεί, αντιθέτως, να θεωρηθεί ως η κοινή έκφραση της συνειδητοποίησης μιας αλλαγής που θα προκαλούσαν τα κανονιστικά μέτρα τα σχετικά με την εισαγωγή του ευρώ, που στη συνέχεια θα εξειδικευόταν με τη σύσταση της Επιτροπής της 23ης Απριλίου 1998.
- 165 Επιπλέον, η ίδια η ύπαρξη συμφωνίας σχετικά με μια διάρθρωση της προμήθειας, απολύτως ανάλογη με το ανταλλασσόμενο ποσό, προσκρούει στις διαπιστώσεις που διατυπώνει η προσβαλλόμενη απόφαση, ότι δηλαδή πολλές τράπεζες χρησιμοποιούσαν μικτή διάρθρωση, συνδυασμό μιας σταθερής συνιστώσας και μιας αναλογικής (αιτιολογική σκέψη 147 της προσβαλλομένης απόφασης). Τα στοιχεία που διέθετε η Επιτροπή αποδεικνύουν δηλαδή ότι, κατά τη μεταβατική περίοδο, οι προσφεύγουσες χρησιμοποιούσαν διαφορετικές διαρθρώσεις προμηθειών και, συγκεκριμένα, ορισμένες χρησιμοποιούσαν προμήθειες αποκλειστικά αναλογικές, ενώ άλλες διατήρησαν μέχρι το τέλος της περιόδου αυτής μια μικτή διάρθρωση.

- 166 Συνεπώς, διαπιστώνεται ότι η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη περιστατικών συνιστώντων σύμπτωση βουλήσεων για συμφωνία ως προς τον τρόπο τιμολογήσεως των προμηθειών επί πράξεων συναλλάγματος κατά τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997.

Ε — Γενικό συμπέρασμα

- 167 Η Επιτροπή δεν απέδειξε επαρκώς κατά νόμο την ύπαρξη συμφωνίας για τον καθορισμό των τιμών των υπηρεσιών συναλλάγματος της ευρωζώνης κατά τη μεταβατική περίοδο και τον τρόπο τιμολογήσεώς τους. Συνεπώς, οι ισχυρισμοί περί ανακρίβειας των πραγματικών περιστατικών που διαπίστωσε η Επιτροπή και περί ελλείψεως αποδεικτικής ισχύος των ενδείξεων που θεώρησε επιβαρυντικές πρέπει να κριθούν βάσιμοι.
- 168 Λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω, η κατ' αντιμωλία επανεξέταση των προσφυγών δεν οδηγεί σε τροποποίηση του αποτελέσματος της ερήμην δίκης. Κατά συνέπεια, η ανακοπή πρέπει να απορριφθεί, ενώ παρέλκει η εξέταση των λοιπών λόγων ακυρώσεως της προσφυγής.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 169 Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα αν το ζητήσει ο νικήσας διάδικος. Δεδομένου ότι η Επιτροπή ηττήθηκε πρέπει να καταδικασθεί στα δικαστικά έξοδα, όπως ζήτησαν οι προσφεύγουσες.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (τέταρτο τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) **Απορρίπτει την ανακοπή.**
- 2) **Καταδικάζει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.**

Legal

Lindh

Vadapalas

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 27 Σεπτεμβρίου 2006.

Ο Γραμματέας

E. Coulon

Ο Πρόεδρος

H. Legal

Πίνακας περιεχομένων

Ιστορικό της διαφοράς	II - 3574
Διαδικασία	II - 3579
Αιτήματα των διαδίκων	II - 3581
Σκεπτικό	II - 3583
I — Επί της διαδικασίας ανακοπής	II - 3583
II — Συνοπτική έκθεση των λόγων ακυρώσεως των προσφυγών	II - 3585
III — Όσον αφορά την ύπαρξη συμφωνίας βλαπτικής του ανταγωνισμού	II - 3587
A — Προκαταρκτικές παρατηρήσεις	II - 3587
B — Όσον αφορά τη διεξαγωγή των αποδείξεων και την έκταση του δικαστικού ελέγχου	II - 3588
Γ — Όσον αφορά τη συμφωνία σχετικά με το ύψος των προμηθειών για πράξεις συναλλάγματος	II - 3591
1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 3591
2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 3593
α) Όσον αφορά την ερμηνεία της προσβαλλομένης απόφασης και την ύπαρξη παράβασης που συνίσταται στη συμφωνία να αποκλειστεί η δωρεάν παροχή των υπηρεσιών ανταλλαγής συναλλάγματος	II - 3593
β) Όσον αφορά τις αποδείξεις περί συμφωνίας σχετικής με το ύψος των προμηθειών για πράξεις συναλλάγματος	II - 3595
Ως προς τις αποδείξεις σχετικά με το πλαίσιο της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997	II - 3596
— Όσον αφορά τα μερίδια αγοράς των τραπεζών που μετείχαν στη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997	II - 3596
— Ως προς τις κανονιστικές αβεβαιότητες	II - 3599
— Όσον αφορά τις προπαρασκευαστικές της συνάντησης της 15ης Οκτωβρίου 1997 συζητήσεις	II - 3604
	II - 3625

Όσον αφορά τις άμεσες αποδείξεις σχετικά με τη συνάντηση της 15ης Οκτωβρίου 1997	II - 3606
— Όσον αφορά τα πρακτικά GWK	II - 3607
— Όσον αφορά τις δηλώσεις ορισμένων τραπεζών κατά τη διάρκεια της διοικητικής διαδικασίας	II - 3612
Ως προς τις διαπιστώσεις σχετικά με την εφαρμογή της συμφωνίας για το ύψος των προμηθειών επί πράξεων συναλλάγματος	II - 3613
Συμπέρασμα	II - 3615
Δ — Όσον αφορά τη συμφωνία σχετικά με τον τρόπο τιμολόγησης των προμηθειών επί πράξεων συναλλάγματος	II - 3616
1. Επιχειρήματα των διαδίκων	II - 3618
2. Εκτίμηση του Πρωτοδικείου	II - 3619
Ε — Γενικό συμπέρασμα	II - 3623
Επί των δικαστικών εξόδων	II - 3623